

**DET STARKA
SAMHÄLLET
REVANSCH**

Stefan Löfven
Magdalena Andersson
Peter Hultqvist
Margot Wallström

DET STARKA SAMHÄLLET'S REVANSCH

DET STARKA SAMHÄLLET REVANSCH

Redaktörer:

Marika Lindgren Åsbrink

Oskar Taxén

Ulrika Lorentzi

2018

© Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (SAP)
Grafisk form: Socialdemokraterna
Tryck: Åtta 45 Tryckeri AB, 2018
Upplaga: 1500 ex.
ISBN: 978-91-532-0655-2

INNEHÅLL

**"LÅT OSS GÖRA DET KOMMANDE DECENNIET,
TILL DET STARKA SAMHÄLLETS REVANSCH!" 7**

**STEFAN LÖFVEN:
DET STARKA SAMHÄLLETS
IDEOLOGISKA FUNDAMENT 11**

MAGDALENA ANDERSSON 21

PETER HULTQVIST 41

MARGOT WALLSTRÖM 69

**SAMMANFATTNING:
DET STARKA SAMHÄLLETS REVANSCH 93**

”LÅT OSS GÖRA DET KOMMANDE DECENNIET, TILL DET STARKA SAMHÄLLETS REVANSCH!”

Stefan Löfven angav, i talet på 1 maj 2018, riktningen för socialdemokratins kommande decennium. Han satte därmed ord på något många hade längtat efter – en långsiktig vision om vilket Sverige vi vill bygga.

Under de senaste decennierna har samhället försvagats. Allt fler oroar sig för att samhällets stöd inte finns där när de behöver den. Det skapar rädsla och otrygghet, något som demokratins motståndare utnyttjar.

I denna bok får Stefan Löfven i en essä samt Magdalena Andersson, Peter Hultqvist och Margot Wallström i intervjuer utveckla tankarna om det starka samhället. De intervjuade fördjupar sig i några teman var där varje tema inleds med en introduktion som vi redaktörer ansvarar för.

Det starka samhällets revansch handlar om att politiken måste kliva fram, med investeringar, samhällsansvar och jämlikhetsfokus. Inom välfärden behöver vi göra upp med byråkratisering och marknadstänkande. Vi måste skapa jämlika, högpresterande skolor för alla barn. Den organiserade brottsligheten ska bekämpas och besegras, med kamp mot både brotten och brottens orsaker. Vi ska ha en reglerad invandring och systematiskt arbeta för att människor som kommer hit lär sig svenska och andra kunskaper för att kunna ta jobb de kan leva på och samhället behöver.

Det finns rörelser i vårt land som vill splittra och ställa grupp mot grupp. Vi behöver arbeta tillsammans med alla goda krafter för att återigen bygga upp tron på demokratin och det jämlika samarbetet. För ett starkare samhälle, ett tryggare Sverige.

Stockholm den 30 juli 2018

Marika Lindgren Åsbrink

Oskar Taxén

Ulrika Lorentzi

ETT STARKARE

SAMHÄLLE.

ETT TRYGGARE

SVERIGE.

Socialdemokraterna

STEFAN LÖFVEN: DET STARKA SAMHÄLLETS IDEOLOGISKA FUNDAMENT

Vi socialdemokrater går till val på att stärka tryggheten, för alla i hela landet. Det valmanifest vi nu steg för steg presenterar kommer att bli det största trygghetsprogrammet i modern tid. Ett tryggare Sverige är målet, det starka samhället är vägen dit.

Idén om det starka samhället är djupt rotad i vårt parti. Jag återkommer ofta till inledningen av vårt parti-program: "Socialdemokratin vill forma ett samhälle grundat på demokratins ideal och alla människors lika

värde och lika rätt. Fria och jämlika människor i ett solidariskt samhälle är den demokratiska socialismens mål.” Jag anser att samtliga av dessa principer kräver ett starkt samhälle, och att nyckeln är jämlikhet. Vi har länge vetat att samhället utan aktiva insatser resulterar i ojämlikhet och klassklyftor. Jämlikhet är inget automatiskt, naturligt tillstånd i mänskliga samhällen. Tvärtom – det krävs ett starkt samhälle för att fördela makt och resurser rättvist, för att i förlängningen säkra alla människors lika värde och lika rätt.

Det var Gustav Möller som först myntade begreppet det starka samhället. Tage Erlander inspirerades och återkom ofta till det. Och när Olof Palme skulle beskriva Erlanders gärning vid hans bortgång 1985 valde han dessa ord:

”Du har ansett att samhället skall vara starkt så att människor skall slippa vara svaga. För dig var det starka samhället aldrig ett uttryck för myndighet eller ekonomisk övermakt som dirigerar människors liv. Alla ska ha rätt till fullgod vård vid sjukdom och när ålderdomens oundvikliga skröplighet kommer. Alla ska ha rätt till en god utbildning för att kunna bli goda samhällsmedborgare, utveckla sin personlighet, icke hejdas i sina bästa stämningars längtan. Alla ska ha rätt till trygghet i livets olika skiften – om man förlorar jobbet, drabbas av en olyckshändelse, får ekonomiska svårigheter. Det är inte en trygghet som förlamar och förkväver. Det är en frihet att slippa gnagande oro, att kunna se mot fram-

tiden med öppen frimodighet, utan ängslan för det allra mest närliggande i vardagen.”

Det starka samhället är, vilket också Palme underströk, inte ett uppnått mål, utan en framtidsvision. Viljan att bygga det starka samhället är inte en längtan tillbaka till något som varit, utan en ideologisk idé om hur vårt samhälle blir det bästa det kan bli. Det är det Sverige jag vill bygga och leda.

Vad innebär det då i den praktiska politiken idag? Vad vill vi förändra? Var ser vi problemen? Jo, inom vården och skolan, där samhällets ansvar i för hög grad ersatts av marknadssystem som gynnar rika och röststarka. I äldres plånböcker, när ett helt yrkesliv ändå inte ger en pension som gör att ekonomin kan gå ihop. I skillnaden i livsmöjligheter mellan stad och land. I segregationen, inkomstklyftorna, ojämställdheten, som fortfarande håller så många människor tillbaka. I den globala utvecklingen, där vår gemensamma säkerhet utmanas av klimathot, konflikter och terrorism, men där politiken allt för ofta visar sig för svag och handlingsförlamad.

Jag tror merparten av svenska folket vill se ett starkare samhälle som kliver fram, och som tar ansvar för de här problemen. Som inte säger ”Vi har inte råd!” eller ”Det där får marknaden sköta!”. Det är klart att samhället går att förändra! Under mitt liv har Berlinmuren fallit, apartheid avskaffats och hundratals miljoner människor i världen har rest sig ur fattigdom. Nästintill ingenting är

givet. Det är vi som bestämmer vår framtid, om vi håller ihop och formar den tillsammans.

Inom välfärden innebär det att vi behöver göra upp med byråkratiseringen och marknadstänkandet. Vi ska ge undersköterskor, sjuksköterskor och läkare det stöd och de tiotusentals nya kollegor som de behöver för att kunna vårda oss, när vi behöver det, och oavsett var i landet vi bor. Samtidigt behöver samhället gå in med större kraft och garantera att ålderdom aldrig ska betyda fattigdom, i alla samhällsskikt. Den demografiska utvecklingen, där allt fler äldre ska försörjas av den arbetsföra befolkningen, kommer i sin tur bara öka kraven på samhällets styrka: genom att se till att alla som kan jobba också jobbar för att klara välfärden och tillhandahålla avancerad sjukvård och allmänt tillgänglig äldrevård.

Inom skolan ska vi bort från ett system som kräver resurs- och röststarka föräldrar för att barnen ska få en bra skolgång. Istället ska vi skapa jämlika och högpresterande skolor där fastighetsägarens och fastighetsskötarens barn sitter bredvid varandra i bänkarna, spelar pingis tillsammans på rasterna, och kunskapen de insamlar inte bestäms av deras föräldrars plånbok.

Inom rättsväsendet innebär det att vi både behöver anställa tillräckligt många poliser för att visa att staten alltid är starkare än kriminaliteten. Men också att se till att ungdomar som kanske häktas för sitt första brott sedan inte släpps ut direkt på gatan, utan direkt får starkt

stöd och vägledning så att de hamnar på rätt bana igen. Oavsett verksamhet är det samma röda tråd: Investeringar. Samhällsansvar. Jämlikhetsfokus.

Det är också detta, att samhället kliver fram på bred front, som jag ser som den enda realistiska lösningen på segregationen och klyftan mellan stad och land. Allt annat är detaljer.

Vi ska ge lika goda livsmöjligheter i städerna som på landsbygden, inte bara för att det är det mest effektiva sättet att sköta ett land och en ekonomi, utan för att vi ser det som samhällets skyldighet att likabehandla alla människor, oavsett var de bor. Men då behöver samhället kliva fram och visa sin styrka: Säkra överlevnaden för mataffärer och drivmedelsmackor. Förstärka vägar och kollektivtrafik. Bemanna skolor, vårdcentraler och polisstationer. Se till att landsbygdsföretagen har tillgång till bredband, yrkesutbildad personal, exportstöd och utvecklingskapital. Bara så sätter vi verklig tyngd bakom orden "Hela landet ska leva".

Med samma kraft ska vi bryta segregationen, och montera ned det cementerade klassamhälle som nu växer fram i socialt utsatta områden. Då krävs insatser av en magnitud som vi sällan tidigare har sett: Massiva investeringar i högpresterande skolor, en modern och individanpassad svenskundervisning, öppna förskolor med språkfokus. Gedigna yrkesutbildningar, tryggare bostadsmiljöer, och ett helt samhälle som reagerar ögonblickligen om någon

visar tecken på att leva under hedersförtryck eller glida in i kriminalitet. Vi talar inte om något tillfälligt projekt, eller några symboliska förändringar, utan att transformera hela bostadsområden och sociala strukturer i grunden.

Det kräver också att samhället är starkt nog att aldrig ducka inför att fatta svåra beslut när målkonflikter uppstår. Ett sådant centralt beslut är att lägga fokus på att få andra länder i EU att ta större ansvar och dessutom ge större stöd direkt i konflikternas närhet. För att integrationen ska fungera, och för att folk ska komma i arbete och bli en självklar del av samhället, så behöver Sverige ta emot färre flyktingar än vad vi gjort under de senaste åren. Så enkelt, och så svårt, är det.

Det kräver också att samhället är starkt nog att aldrig ducka inför att fatta svåra beslut när målkonflikter uppstår. Ett sådant centralt beslut är att lägga fokus på att få andra länder i EU att ta större ansvar för *flyktingmottagandet* och dessutom ge större stöd direkt i konflikternas närhet.

Blickar vi mot de stora globala utmaningarna som definierar vår tid, så blir behovet av ett starkt samhälle än mer tydligt. Digitaliseringen för med sig enorma möjligheter, men kommer också ställa aldrig tidigare sedda krav på snabb omställning. Det förutsätter ett starkt samhälle som ger möjlighet till ständigt kompetensutveckling, livslångt lärande, och en robust trygghet på färden mellan gamla, utkonkurrerade jobb och de nya. Arbetet mot ojämställdheten i arbetslivet och samhällslivet, mot det sexuella

våldet och det strukturella, systematiska förtryck som synliggjordes genom #metoo, kommer aldrig att kunna bedrivas genom stora ord och god vilja – det kommer att kräva ett starkt samhälle som lagstiftar, utbildar och ser till att befintliga regelverk verkligen efterföljs. Och kampen mot klimathotet – vår tids största ödesfråga – har gjort det fullständigt tydligt att omställningen till hållbara och klimatneutrala energislag, transporter, boenden och industrier visserligen kan hjälpas av att justera marknads-mekanismer, men för att leda utvecklingen krävs inget annat än ett starkt samhälle med en tydlig politisk vilja.

Och vad händer om samhället avstår från att investera i de massiva rekryteringar som behövs inom sjukvården, skolan och polisen? Om de ekonomiska överskotten istället får gå till att sänka skatten för höginkomsttagare? Vad händer om du som söker jobb, får veta att samhällets insats i ditt jobbsökande blir att lagstifta om att du ska få lägre lön och bli lättare att sparka? Vad händer om vi tvekar inför att agera i de mest avgörande framtidsfrågorna?

Det är svårt att se något annat resultat än att allt fler känner att samhället, tryggheten och välfärden, inte finns där för dem när de behöver det. Då skapas mer oro och rädsla, något som antidemokratiska krafter inte är sena att utnyttja. Redan nu ser vi hur hot och hat alltför ofta sätter tonen i den demokratiska debatten, som slits mot extrema poler. Det gör det svårare att förstå varandra, söka samförstånd eller kompromiss. Faran i den utvecklingen ser vi redan i vårt närområde i Europa, där demo-

kratier urholkas och försvagas. Det kan verka alarmistiskt, men när våra föregångare en gång i tiden började tala om det starka samhället, så hade de sett det med egna ögon: samhällets splittring och interna stridigheter, demokratiernas vacklande och fall.

Deras lösning var att fånga upp de breda folklagrens längtan efter trygghet, och kanalisera den till en gemensam tro på samhällets förmåga och på demokratiens kraft. De vred berättelsen om vårt land och vår gemenskap ur händerna på de extremistiska krafterna, och definierade den utifrån socialdemokratiska värderingar.

Samma arbete krävs nu av oss. Vi behöver få svenska folket att avvisa lockropen om skattesänkningar som inte sägs kosta något, men leder till mindre välfärd, och stå emot den hetsande retoriken som leder till ännu större splittring. Vi ska arbeta tillsammans med alla goda krafter för att återuppbygga tron på demokratin och det jämlika samarbetets kraft. För ett starkare samhälle, ett tryggare Sverige.

Det är en enorm uppgift. Det är just därför den är så passande för vårt parti.

MAGDALENA ANDERSSON

Magdalena Andersson personifierar uttrycket "ordning och reda i statens finanser". Både för Göran Perssons regering på 1990-talet och nu som finansminister har hon städat upp efter borgerliga regeringar. De senaste moderatledda regeringarnas skattesänkningar betalades genom att man lånade pengar samtidigt som nödvändiga investeringar i välfärden fick stå tillbaka. Sådan politik bryter snabbt ned vad som kan ta lång tid att bygga upp igen.

Stefan Löfven har kallat valet en folkomröstning om välfärden. Vad betyder det?

– Vi är mitt uppe i ett demografiskt skifte. Vi lever längre, fler blir äldre och det föds samtidigt många barn. Under de två kommande mandatperioderna innebär det att det behövs 700 nya förskolor, 400 grundskolor, 100 nya vårdcentraler och 25 000 nya äldreboendeplatser. Vi kommer samtidigt att behöva öka antalet

anställda i kommunerna och landstingen med över 150 000 personer. Det handlar om tusentals nya förskollärare, barnskötare, lärare, fritidspedagoger, undersköterskor, vårdbiträden, fysioterapeuter, sjuksköterskor och läkare.

– Det här kan låta väldigt svårt men vi har visat under mandatperioden att det går att investera i välfärden om man prioriterar. När jag tillträdde som finansminister hade Sverige ett underskott i de offentliga finanserna på över 60 miljarder kronor. Det har vi vänt till stora överskott och har kunnat investera 35 miljarder kronor i välfärden. Nu jobbar också 100 000 fler i vård, skola och omsorg. Det går om man prioriterar.

– Men nu måste vi fortsätta investera i välfärden de kommande åren för att klara de ökande behoven. Gör vi inte det är det i praktiken samma sak som att skära ned. Då får vi större barngrupper, fler barn i skolklasserna och mer stressad hemtjänstpersonal. Det skulle minska friheten för våra barn och våra äldre och samtidigt göra det svårare för alla att jobba. Det är vad valet handlar om – deras skattesänkningar eller våra investeringar i ett starkare samhälle.

Vad är det starka samhället för dig?

– Det är ett samhälle där man kan vara trygg i livets alla skeden och veta att samhället finns där när man behöver det.

OJÄMLIKHET OCH POPULISM

Den ekonomiska ojämlikheten har vuxit i nästan alla länder under lång tid. Parallellt med detta har vi också på senare år sett en stark politisk trend, där olika former av högerpopulistiska partier växer i ett stort antal västländer. Att koppla ihop dessa fenomen är vanligt.

Även i Sverige har inkomstklyftorna blivit större över tid, om än från en låg nivå. Den viktigaste förklaringen till att jämlikheten fortfarande är relativt sett hög i Sverige är att vi undviker att klyftorna uppstår redan från början. Det är mer effektivt än att enbart försöka omfördela i efterhand. Här spelar särskilt den svenska arbetsmarknadsmodellen och fackets styrka en viktig roll för hur arbetsinkomsterna hållit ihop. En annan viktig förklaring är den svenska välfärdsmodellen. Välfärden riktas inte selektivt till de fattigaste utan fördelas till alla, inte minst över en livstid. Det gör att stödet för omfördelningen blir högre och det har gett oss ett samhälle där alla får ta del av utbildning, sjukvård och omsorg av god kvalitet, vilket både bygger individen stark och bidrar till en hög produktivitet i samhällsekonomin.

Det finns forskning som tyder på att välfärdens utformning har spelat roll som barriär för högerpopulistiska partiers framväxt. Studier har visat att i länder med en mindre generös a-kassa har en hög arbetslöshet medfört ett högre väljarstöd för högerpopulismen, men tvärtom i länder med en generös a-kassa. En generell välfärd har också funnits dämpa stödet för högerpopulisterna, liksom anställningstrygghet i kombination med en hög a-kassa.

Att otrygghet spelar roll är generellt ett viktigt resultat från forskningen om högerpopulismens framväxt, och det förklarar varför den växande ojämlikheten är viktig. Det är inte bland de allra fattigaste i ett samhälle de högerpopulistiska partierna främst hämtar sina väljare. Det är bland personer som anser sig ha något att förlora. Med kontinuerligt växande klyftor har majoriteten i samhället mer att förlora än tidigare. Det har blivit mer kostsamt att falla i inkomstfördelningen. Det skapar en helt ny sorts otrygghet, och människor under hot reagerar annorlunda än trygga människor.

Det är ett skäl till varför högerens förslag om sänkta ingångslöner, med de uppenbara spridningseffekter en sådan åtgärd skulle ha, är så farliga. Oavsett hur logiskt ett sådant förslag kan te sig i teorin, kommer människor i praktiken inte att finna sig i att hamna på efterkälken. Ingen gillar att uppleva att de får mindre än de har förtjänat. Särskilt inte när andras kaka bara växer. Människors reaktion på ökad ojämlikhet behöver varken vara konstruktiv eller trevlig utan kan tvärtom vara djupt destruktiv.

Det är egentligen väldigt enkelt. De institutioner som skapat den svenska jämlikheten är fullt möjliga att bygga vidare på. Lönebildningen och välfärden är nycklar. Det gäller att både slå vakt om dem och att utveckla dem. Att stifta lagar om att sänka vissa löner, liksom att sänka skatterna istället för att höja resurserna till välfärden, pekar dock otvetydigt i en enda riktning: mot ökade klyftor och risken för fler destruktiva politiska motreaktioner.

Du brukar ofta tala om den växande ojämlikheten som en förklaring till den politiska utveckling vi ser med Brexit, Trump och högerpopulism generellt. Vill du utveckla?

– Det är en trend vi ser över hela västvärlden att de ekonomiska klyftorna ökar. Det är också något som diskuteras mer och mer i internationella sammanhang. När jag möter världens ekonomiska ledare i Washington eller Davos så diskuteras ojämlikhet nuförtiden allt oftare. Man börjar inse att den ökande ojämlikheten också får politiska konsekvenser. Konsekvenser som varken är bra för samhällsutvecklingen i stort eller för ekonomin. Det gäller både Trump och Brexit.

– Det är faktiskt så att fler och fler börjar titta på Sverige och den svenska modellen. Vi har lyckats bättre än andra, även om ojämlikheten har ökat också här. Jämfört med andra har Sverige lyckats kombinera hög tillväxt, hög sysselsättning och en förhållandevis hög jämlikhet.

– Samtidigt har ojämlikheten ökat också i Sverige de senaste åren, mest under alliansregeringen som kombinerade skattesänkningar för de som har höga inkomster och nedskärningar i sjukförsäkring och a-kassa. Vi har vänt detta och vår politik har en klockren fördelningspolitisk profil. Med de budgetar som vi har lagt till riksdagen under de här fyra åren har de med höga inkomster fått bidra lite mer och de med lägre inkomster fått en ekonomisk lättnad.

En skillnad mellan Sverige och andra länder är att reallönerna ändå ökat för alla som har ett jobb. Så ser

det inte ut i vissa andra länder, där många löntagare stått stilla eller till och med backat i löneutvecklingen. Ändå har vi SD på uppemot 20 procent. Hur ska man förstå det här? Har det att göra med att ojämlikhet är något annat än absolut förbättring?

– Naturligtvis är inte den ökade ojämlikheten den enda förklaringen till den politiska utvecklingen vi ser i Sverige, men det är en delförklaring. Det är klart att det faktum att vi tagit emot betydligt fler asylsökande än andra länder också påverkar. Människor som är oroadе för hur det ska gå att lösa är såklart också oroliga för att vi ska hamna i samma situation som hösten 2015 igen. Det är därför vi står upp för en reglerad invandring som fungerar och snabbare integration än i dag.

– Det stämmer att vi i Sverige har haft bra reallöneökningar. Den ekonomiska utvecklingen har varit bra för dem som har ett jobb. Däremot har den ekonomiska risken av att bli sjuk eller arbetslös ökat rejält och på så sätt har otryggheten ökat. Det tror jag spelar roll.

– Samtidigt är det viktigt att betona att den politik som Sverigedemokraterna driver skulle öka klyftorna. SD vill sänka skatten för dem som tjänar bäst och samtidigt till exempel ta bort den höjning av barnbidragen som vi har gjort. Därutöver vill de skära bort 13 miljarder från kommuner och landsting. Det skulle slå oerhört hårt. Det finns en otroligt stark omfördelande kraft i att ha väl fungerande barnomsorg, skolor, äldreomsorg och sjukvård. Det är den största och viktigaste omfördelningen vi har i samhället. Och pajar man den – om inte barnen får stöd att klara läxorna i skolan, så kommer några att

ha råd att köpa läxhjälp, men de flesta inte. Likadant blir det med all annan välfärd.

Är det svårare att bygga ett samhälle som utjämnar klassklyftor idag än det var för några decennier sedan, till exempel på grund av globaliseringen?

– Det är möjligt att det är så. Men jag är inte säker. För vi har ju fortfarande politiska verktyg. Något som är positivt är att det finns en ökad vilja internationellt att säkra att även globala företag betalar skatt, mer än de gör idag. Och det är någonting att bygga vidare på. Får man de stora företagen att betala mer i skatt ökar möjligheten att bedriva en omfördelande politik.

Du säger att det finns ett ökat intresse för den svenska modellen. Men finns det också en vilja att driva igenom de politiska åtgärder som krävs, till exempel vad gäller skatterna? Det handlar ju om starka ekonomiska intressen?

– Ja absolut, att inse att "här verkar det finnas något som funkar för att bekämpa ojämlikhet" är bara ett första steg. Att gå därifrån till att faktiskt få företagsledare att tycka att det är fiffigt att betala mer skatt, ja det är väl svårare. Men det är ändå hoppfullt att det bland politiker internationellt finns ett helt annat intresse för frågan jämfört med för tio år sedan. Inte minst vad gäller skatteundandragande från stora bolag och privatpersoner med stora förmögenheter. Där har det också gjorts stora framsteg det senaste decenniet. Idag är det svårare att gömma pengar i skatteparadis.

Det finns en annan aspekt av ojämlikhet du har uppmärksammat, nämligen kopplingen till brottslighet. Hur ser det sambandet ut?

– Det finns ett stort antal forskningsstudier som kommer fram till att med ökad ojämlikhet ökar också brottsligheten. Vi ska givetvis bekämpa brottslighet med full kraft vad gäller poliser och straff. Vår regering har gjort historiska satsningar på polisen. De behöver fortsätta, så att många fler poliser kan anställas. Men vi behöver också arbeta förebyggande. Åtgärder för att minska klyftor kan vara ett exempel på ett sådant förebyggande arbete.

– Man ska komma ihåg att de som redan är utsatta på andra sätt är de som i allra högst utsträckning blir utsatta för kriminalitet. Det är de som inte kan känna sig trygga i sina bostadsområden. På så sätt är brottsligheten också ett jämlikhetsproblem. Det motiverar i särskilt hög grad att bekämpa både brottsligheten och dess orsaker.

MIGRATION OCH INTEGRATION

År 2015 kom det mer än en miljon flyktingar till Europa. Tre fjärdedelar kom från tre länder – Syrien, Afghanistan och Eritrea. Krigen och oroligheterna hade försatt människor på flykt och de sökte sig nu till Europa i hopp om ett bättre liv. EU:s 28 medlemsländer med tillsammans över 500 miljoner invånare har i grunden också kapacitet att ta emot så stora flyktingströmmar. Men länderna visade sig politiskt oförmögna att agera gemensamt och att fördela ansvaret mellan sig.

Asylsökande fick istället resa fritt inom EU och söka asyl där de själva ville. Konsekvensen blev att väldigt många människor sökte sig till ett fåtal länder, däribland Sverige.

I sitt jultal 2015, strax efter att flyktingkrisen kulminerat, sa Stefan Löfven följande:

”I flyktingkrisens spår höjs rösterna för att skapa skuggsamhällen, där människor lever med en sämre välfärd, en sämre arbetsrätt, utan rimliga löner. De säger att det är en lösning på flyktingkrisen, men egentligen är det bara samma recept för ojämlikhet som hörts i alla tider.

Och det går inte att sänka någras löner, utan att sänka allas löner på sikt. Det går inte att slopa någras välfärd, utan att sarga hela den generella välfärden. Det går inte att attackera den svenska modellen, utan att skada det som gör Sverige starkt.

Vi har högre ambitioner än så. Människor ska inte bara erbjudas tak över huvudet, de ska ha ett hem. De ska kunna studera, jobba, försörja sig själva och förverkliga sina drömmar, inte som andra klassens medborgare – utan som jämlikar. Alla ska kunna kräva sin rätt, men också göra sin plikt. Det är vi skyldiga de som kommer till Sverige och det är de skyldiga det svenska samhället.”

Detta är en socialdemokratisk berättelse om migration. Den bygger på att vi ska ta emot människor som behöver skydd, men också på att eftersom ambitionerna i åtagandet att ta emot någon i vårt land är stora, så är antalet vi kan ta emot begränsat.

”Inte ett enda av de problem som vi har i Sverige, med långa vårdköer, stressad hemtjänstpersonal, barn som behöver lära sig mer i skolan, funktionsnedsatta som har svårt att komma ut på arbetsmarknaden, för stora miljöutsläpp och så vidare – för inget av dessa problem har diskussionen om svenskar och ickesvenskar någon relevans.”

Det handlar inte bara om det initiala mottagandet. Etablering är en process som tar många år. Resurserna det kräver är inte bara ekonomiska, utan handlar om tillgång till bostäder, välfärdspersonal och utbildningsplatser. Inget av detta kan enkelt kommenderas fram, framför allt inte på kort tid, men att de fungerar är nödvändigt för att nyanlända ska få en reell chans att komma in i samhället.

Det är naturligtvis möjligt att välja en mindre ambitiös väg, och acceptera att flyktingar inte ska få

samma möjligheter som de som redan bor här. Det kan exempelvis ske genom att gradera välfärden eller skapa särskilda jobb med lägre löner. Det skulle kanske göra det möjligt att ta emot fler, men det skulle få långsiktigt negativa konsekvenser för de nyanlända.

Det är också viktigt att se att de klyftor ett sådant vägval skulle skapa påverkar många fler. Sänker man lönerna för vissa grupper drar det ner även andra, som redan befinner sig långt ner i inkomstfördelningen. Hur välvilligt inställda kommer de att vara till invandring, om de upplever att den direkt hotar deras ekonomiska trygghet? Med välfärden fungerar det likadant. Om personal och kvalitet brister för att fler än beräknat behöver ta del av välfärden, kan resursstarka människor alltid kompensera för det. Men de med tunnare plånböcker har inte någon annanstans att vända sig.

Det har i den politiska retoriken på senare år funnits ett stråk av att internationell solidaritet skulle innebära att nationalstaten spelat ut sin roll. Men så är det inte. Nationalstaten är fortfarande i högsta grad en förutsättning för både den välfärd och den arbetsmarknadsmodell vi har valt i Sverige. Den är också något att ta spjörn emot för att på effektivast möjliga sätt verka för en bättre värld. Sverige ensamt kan inte lösa de globala migrationsströmmar som av alla prognoser att döma enbart kommer att växa framöver. Men vi kan vara en röst för ökad internationell solidaritet i mottagandet och en kraft för långsiktig förbättring av människors livsvillkor globalt.

Varför var det nödvändigt att lägga om migrationspolitiken?

– Vi hamnade i en situation hösten 2015 när så många sökte asyl i Sverige att det var på vippen att vi inte klarade mat för dagen och tak över huvudet. Och det går naturligtvis inte. Särskilt inte som det var uppenbart att andra länder i EU hade tagit emot betydligt färre asylsökande. Det var dags för dem att ta ett större ansvar.

Vilka samhällsutmaningar innebär en omfattande invandring?

– Bostäder, utbildning och jobb. Oavsett var i världen man är född så behöver man det. Kommer väldigt många samtidigt blir det förstas svårare. Det behövs exempelvis många svensklärare, annars blir det långa köer till SFI och tar längre till att lära sig svenska. Kommer det många nya barn till ett visst bostadsområde, då blir det utmaningar för de skolorna att kunna ge alla en tillräckligt bra utbildning.

– Man ska inte heller blunda för problemet med segregation. Om det kommer många människor och det är svårt att hitta bostad är risken stor att alla hamnar i ungefär samma bostadsområden. Då minskar möjligheten till kontakter med personer som har bott länge i Sverige eller är födda här och det gör det mycket svårare att etablera sig.

Finns det en skillnad på en socialdemokratisk och en borgerlig integrationspolitik?

– Ja, verkligen. Vi vill satsa resurser på att människor

ska kunna skaffa sig de kunskaper som krävs för att komma in på arbetsmarknaden. Allianspartierna vill att man ska lagstifta i riksdagen om att sänka löner. De vill väl i och för sig alltid sänka löner, men nu anger man integrationen som orsak.

– Skillnaden är också stor i synen på välfärden. Från borgerligt håll har det lyfts förslag om att vi i Sverige skulle kunna ta emot fler flyktingar om de fick en sämre välfärd. Men så vill vi inte ha det. Har man rätt att få stanna i Sverige ska man också kunna bli en del av vår gemenskap och inte någon slags B-medborgare. Vi vill ha ett samhälle som håller ihop.

Förr presenterades ofta nyheter om till exempelvis hälsa eller arbetslöshet uppdelat efter arbetare/ tjänstemän. Idag ser vi allt oftare uppdelningen inrikes/utrikes född. Har födelseland blivit viktigare än klass idag?

– Nej, men ofta samvarierar det. Det finns dock en risk att det uppfattas som att födelseland är den avgörande variabeln om man slentrianmässigt delar upp statistik på det sättet. En del av de problem man ser tror man har med etnicitet att göra, när det egentligen handlar om klassrelaterade problem. Det riskerar att leda till farliga politiska slutsatser.

– Ska man göra uppdelningar i statistiken tycker jag att det är bättre att göra det efter sådant som går att påverka. Om vi ser att arbetslösheten är högre bland personer som inte har gymnasieutbildning, då blir det en uppenbar slutsats att människor behöver utbilda sig.

Om man däremot kommer fram till att arbetslösheten är högre bland människor som är födda i Svea än i Stockholm eller utomlands, ja, det är svårt att dra relevanta slutsatser av det. Ibland kan det naturligtvis vara bra att dela upp statistiken på födelseland, om man till exempel vill påvisa diskriminering. Men jag undrar om man alltid har tänkt igenom hur man presenterar statistik och om man lyfter fram det som är mest relevant.

Sverigedemokraterna försöker ju förstärka allt sådant tänkande, nu senast genom att hävda att judar och samer inte var svenskar. Hur ska socialdemokraterna förhålla sig till en sådan splittrande politik?

– Vi ska bemöta det genom att prata om de frågor som spelar roll på riktigt. Inte ett enda av de problem

”Det är otroligt frustrerande att sitta med ministerkollegor och veta att deras landsmän i en annan tid sökte och fick asyl i Sverige, samtidigt som de är helt ointresserade av att hjälpa andra människor i dag.”

som vi har i Sverige, med långa vårdköer, stressad hemtjänstpersonal, barn som behöver lära sig mer i skolan, funktionsnedsatta som har svårt att komma ut på arbetsmarknaden, för stora miljöutsläpp och så vidare – för inget av dessa problem har diskussionen om svenskar och ickesvenskar någon relevans.

Nyligen misslyckades EU med att hitta en väg framåt i migrationspolitiken. Hur ska vi agera i ett Europa där andra länder vägrar ta ansvar?

– Vi ska naturligtvis fortsätta ligga på för att EU som helhet ska ta sitt ansvar. Det är enda vägen framåt. Det är inte aktuellt för oss att Sverige ska återgå till den tidigare migrationspolitiken. Vi behöver lägga all kraft på de som har kommit. De som ska stanna i Sverige måste få möjlighet att bli en del av det svenska samhället, medan de som inte har rätt att stanna måste lämna landet. Sverige har tagit ett oproportionerligt stort ansvar, vi måste fokusera på de arbetsuppgifter som vi har framför oss.

– Det är otroligt frustrerande att länder i EU inte vill ta sitt ansvar, inte vill hjälpa människor på flykt. Det är faktiskt också väldigt konstigt när många av deras medborgare en gång i tiden fått asyl i Sverige. Det är otroligt frustrerande att sitta med ministerkollegor och veta att deras landsmän i en annan tid sökte och fick asyl i Sverige, samtidigt som de är helt ointresserade av att hjälpa andra människor idag.

UTBILDNING

Valrörelsen 2014 dominerades av de svenska skolelevernas fallande resultat i internationella mätningar. Under denna mandatperiod har den utvecklingen äntligen vänt. Kunskapsresultaten ökar. Den socialdemokratiskt ledda regeringen har investerat kraftigt i skolan. Nu jobbar 28 000 fler i skolan. Lärarnas löner har höjts och skolan får mer resurser, framför allt de kommuner och skolor som behöver det mest. Vi har utökat undervisningstiden, förlängt skolplikten och stärkt elevhälsan så att fler elever får stöd och hjälp i tid.

Samtidigt har bristerna i svensk skola blivit tydliga. Trots att skolan enligt lag ska vara likvärdig och kunna kompensera för elevernas skilda förutsättningar går utvecklingen i motsatt riktning. Skolan har blivit mindre jämlik. Föräldrars bakgrund och elevens hemförhållande blir allt viktigare för elevernas skolresultat.

Socialdemokraternas skolpolitiska förslag i valet 2018 handlar om detta. Grundinsikten är att vi behöver göra upp med synen på skolan som en marknad för att istället återupprätta den som en bildningsinstitution. Det är vägen för att stärka lärarnas auktoritet i klassrummet och i relation till föräldrarna. Det är sättet att stoppa utsorteringen av svagare elever. Det är nödvändigt för att skapa en skola som håller ihop samhället och som klarar att överföra ett gemensamt bildnings- och kunskapsarv mellan generationerna. Skattepengar ska användas till det de avsatts för. De ska också fördelas efter behoven i hela skolsystemet.

Hur ser en socialdemokratisk utbildningspolitik ut?

– En socialdemokratisk utbildningspolitik utgår från sambandet mellan rättvisa och tillväxt. Att det är i skolan som grunden läggs. En skola där varje barn har möjlighet att nå framgång utifrån sina förutsättningar ger helt enkelt ett mer framgångsrikt samhälle.

– Det innebär till exempel att alla barn ska få med sig de kunskaper som krävs på arbetsmarknaden för ett jobb som också ger en lön som man kan leva på. Annars är alternativet det som allianspartierna vill, nämligen att skapa nya låglönesektorer.

– En rättvis skola är inte en skola som ger samma stöd till alla barn oavsett vilka behov de har. En rättvis skola är kompensatorisk, där barn som behöver mer stöd också får mer stöd. Barn som inte får hjälp där hemma ska få mer hjälp med läxorna i skolan. Det är en skola som ser och fångar upp varje barn.

Vad är de största utmaningarna för den svenska skolan och hur ska de lösas?

– Den största utmaningen är att få upp skolresultaten. Det löser vi genom att öka resurserna till de skolor som har störst utmaningar. Vi vet att ett jämlikare skolsystem presterar bättre och vi har ovanligt lite omfördelning i Sverige jämfört med andra länder. Det behöver också göras mer attraktivt att bli lärare. Både genom förbättrade anställningsvillkor och genom ökad självständighet i klassrummen.

– Det som hänt det senaste decenniet är att föräldrarnas bakgrund spelar större roll för elevernas resultat än tidigare. Det är helt fel utveckling. Vi vill att alla barn ska lyckas i skolan, oavsett vilka föräldrar de har. Då behöver det finnas tillräckligt med resurser, som i högre grad fördelas till de skolor som har fler barn som behöver stöd.

I Biskopsgården i Göteborg gjordes en kartläggning som visade att 75 procent av förskolebarnen inte hade den språkutveckling de borde ha för sin ålder. En sex-åring ska kunna mellan 6000 och 8000 ord, men snittet för de här barnen var 2000 ord. Hur ska skolan lyckas bättre och bli mer jämlik – när utmaningarna är så här stora?

– Det måste finnas förskollärare som kan språkträna barnen. Det är också önskvärt att man kan ha blandade barngrupper så att barn som kan få svenska ord möter barn som kan många. Överlag är det bra om man kan ha förskolor och skolor som kan ha en blandad elevsammansättning. Vi vet att mer jämlika skolsystem också är skolsystem som presterar bättre.

Hur når man dit? I dagens skolsystem drar krafterna snarast åt motsatt håll.

– Till en början behöver vi reformera skolvalet. Vi vill till exempel införa en gemensam antagning för kommunala och fristående skolor och slopa kötid som urvalskriterium. Man ska inte behöva ställa sig i skolkö redan på BB för att ha en chans att komma in, då är det

vilka föräldrar man har som avgör vilka chanser man får i livet. Det behöver också vara mer attraktivt att jobba i förskolor och skolor. Det ska vara de bästa som vill bli förskollärare, lärare och barnskötare.

Avslutningsvis. Vad är det som står på spel i höstens val? Är det mer än det brukar vara?

– Ja. Det är otroligt mycket som står på spel. Det är verkligen en folkomröstning om välfärden. Sverige måste lägga mer resurser på välfärden de kommande åren, annars kommer det att märkas för barnen i skolan och för våra äldre. Men det är också ett väldigt tydligt värderingsval. Vad är det för land vi vill ha? Vill vi ha ett Sverige som håller ihop eller vill vi ge mer makt åt krafter som splittrar samhället?

PETER HULTQVIST

Peter Hultqvist åtnjuter stort förtroende i alla läger. Under det politiska skyttegravskrig som följde skandalen på transportstyrelsen blev det särskilt tydligt. Även långt in i borgerligheten fanns ett grundmurat stöd för den före detta reportern, chefredaktören, kommunalrådet och riksdagsledamoten. Eller som statsminister Stefan Löfven uttryckte sig på den numera historiska presskonferensen: "Försvarsminister i min regering är Peter Hultqvist".

Varför är du socialdemokrat?

– Kärnan handlar om att utjämna klyftor mellan stad och land och mellan olika grupper av människor. Vi måste skapa ett jämlikt samhälle.

– Det handlar om sådant som att ha ett arbete och att alla ska en stabil möjlighet till utbildning på likvärdiga villkor. Pengar ska inte vara avgörande. Jag tror också att

vi får bästa möjliga samhälle om vi har en stark välfärdssektor som är offentligt finansierad och styrd.

– Jag tror även att man måste inse att marknaden har oerhörda begränsningar. Marknaden fungerar i vissa sammanhang väldigt effektivt, men den kan också driva fram en kraftfull och omfattande rovdrift på människor och på djur och natur. Istället för att tro att marknaden löser saker och ting av sig självt ska man ha ett realistiskt perspektiv. Det behövs starka samhälleliga styrmedel som kan begränsa marknaden och balansera den.

– Ska vi kunna ha ett välfungerande näringsliv så måste det finnas ett starkt löntagarperspektiv. De som arbetar i företagen måste tillerkännas möjlighet till utveckling, en lön som går att leva på och en arbetsmiljö som man hela tiden försöker utveckla i positiv riktning. Man ska också ha ett inflytande på jobbet, att man känner att man har ett ord med i laget och är delaktig.

”Marknaden fungerar i vissa sammanhang väldigt effektivt, men den kan också driva fram en kraftfull och omfattande rovdrift på människor och på djur och natur.”

– Det är hela den här bredden av saker som jag inte kan se att man på den borgerliga sidan har lösningar på. De tar alltför ensidigt ställning för marknaden. De har i många stycken en orealistisk syn på hur samhället fungerar. Ekonomiska skillnader betyder väldigt mycket för vilka val människor gör. Ojämligheten påverkar vilken typ av yrke man skaffar sig, den avgör hur stor pensionen blir. Vi ska ha ett samhälle där alla har möjlighet att utvecklas, inte bara några.

– Jag tycker att man ska vara tydlig med att det behövs en stark offentlig sektor. Jag tycker också att man ska vara tydlig med att mycket av privatiseringsförsöken av välfärden har varit misslyckade. Man har på ett utstuderat sätt försökt driva pengar ur skola, sjukvård och äldreomsorg till privata vinster. Det började eftersom man såg nya vinstmöjligheter inom en sektor där marknadslösningar överhuvudtaget inte passar, därför att välfärden i hög grad är behovsstyrd.

Vad är "det starka samhället" för dig?

– Ett starkt samhälle innebär att man har en ärlig chans att få ett jobb med en lön man kan leva på och där man kan utvecklas som människa och individ. Att man har utbildningsmöjligheter återkommande under hela livet. Att det finns en trygghetssektor som fungerar, med alltifrån försvar och polis till äldreomsorg och sjukvård. Att det finns en samhällelig organisation och skyddsnät som gör att människor inte faller igenom.

HELA LANDET

Berättelserna om motståndet finns överallt, för den som orkar leta. Orten Ramsberg i Lindesbergs kommun blev rikskänd när ett antal invånare protesterade mot en hotande nedläggning av biblioteket, genom att helt enkelt gömma undan alla böckerna. Handlingskraften räddade kvar biblioteket. Det har inte fungerat överallt. Sedan millennieskiftet har 340 folkbibliotek stängts; inte bara på landsbygden, men vissa centraliserings-tendenser finns.

Biblioteken är bara ett exempel. Nästan varannan kommun i Sverige har färre invånare idag än 1950. Skälen är flera: urbaniseringen och dragningskraften i de större städernas utbud. Strukturomvandlingen som flyttat jobben, inte minst från de tidigare bruks-orterna. Eftersom det framför allt är yngre vuxna som flyttar från glesare platser till tätare, blir andelen äldre i befolkningen högre på landsbygden än i större städer. Det ställer stora krav på kommunernas ekonomi för att klara att upprätthålla en likvärdig nivå på välfärden. Denna utveckling kommer av allt att döma betonas än mer framöver.

De geografiska skillnaderna syns i olika ekonomiska parametrar som skattekraft, utveckling av brutto-regionalprodukten och nivån på skattesatsen. Men klyftorna tar sig också andra, mer svårfångade uttryck. En sådan fråga handlar om förtroendet för olika samhällsliga institutioner. Det finns en tydlig förtroendeklyfta mellan stad och land, där man på landsbygden har ett

betydligt lägre förtroende för exempelvis riksdag och regering. Det visar på en känsla av att inte vara delaktig, att inte bli lyssnad på.

Det är nog inte bara en känsla. Peter Hultqvist talar om en Stockholmsfixering inom politiken, som gör att både dagordningen och besluten ser annorlunda ut än om hela landet verkligen fick komma till tals. Ett av problemen med klyftor – oavsett om de är geografiska, klassmässiga eller av något annat slag – är att de för med sig en bristande förståelse för andras omständigheter. Inte av illvilja, utan helt enkelt för att människor tenderar att mest träffa andra som liknar dem själv. Då blir det också lätt att tro att politiken i hela landet borde utgå från ens egen situation. Det är ett recept för ständigt nya klyftor.

Det finns vägar framåt. När det gäller klyftorna mellan stad och land blir det tydligt också vad som bygger ett starkt samhälle: att jobba många tillsammans, mot samma mål. Marknaden klarar inte av att ensamt garantera att hela landet följer med i utvecklingen. Men när staten investerar skapar det förutsättningar även för näringslivet. Vägar, bredband, utbildningsmöjligheter, statliga jobb och regional samverkan: så byggs hela landet starkt.

Finns det platser i landet där samhället är mindre starkt?

– Vi har en regional obalans i Sverige. Menar man allvar med ett rättvisetänkande måste det rättas till.

Det måste finnas goda utbildningsmöjligheter i hela landet. Det måste finnas en fungerande infrastruktur, både vad gäller flyg, tåg och väg. Kommunerna måste vara så pass bärkraftiga att de klarar av det grundläggande servicebehovet. Det måste finnas en kraftfull regional samverkan som utvecklar arbetstillfällena. Man behöver känna att det finns utvecklingskraft.

– Vi utlokaliserar ju statliga myndigheter. Hittills har regeringen beslutat om 20 myndigheter och ungefär 2000 jobb. Det är ett sätt att stödja hela landet. Ett annat är infrastrukturpropositionen där vi har lagt ut rejält med pengar, 100 miljarder mer än vad borgarna förmådde på sin tid, i olika typer av infrastrukturinvesteringar. Ytterligare en satsning är livsmedelsstrategin. Och framför allt alla de utbildningsplatser som finns i kunskapslyftet. En viktig regional fråga är också välfärds- miljarderna, att vi har gått in med extra pengar i offentlig sektor. Det lägger grunden för att alla kommuner och landsting ska kunna klara av välfärden. Jag tror på att använda samhällets olika institutioner och resurser för att styra utvecklingen åt ett annat håll.

Urbanisering och strukturomvandling är starka krafter. Går det att motverka den här utvecklingen?

– Bygger man regionala centra som kan utvecklas, då bygger man också strukturer för företagen att utvecklas. Det har visat sig många gånger när det har gjorts statliga investeringar regionalt att de även för med sig utveckling i det privata näringslivet. Jag tror också mycket på att hitta lösningar där man samverkar mellan högskola,

privat näringsliv och kommuner och regioner. Överhuvudtaget tror jag på att man ska använda samhällets institutioner aktivt. Exempelvis måste det vara tydligt att högskolan ska ha ett utvecklingsansvar regionalt. Det tidigare uppdraget tonade den förra borgerliga regeringen ner. Det är en sak jag tycker att det är viktigt att vi driver. En annan viktig fråga är att bygga ut bredband i hela landet.

Vad får klyftorna mellan stad och land för konsekvenser?

– Dels får du en inflyttning till storstadsregionerna, där det blir problem med att förse alla människor med bostäder. Det leder till en extrem situation på bostadsmarknaden, som i sin tur skapar ännu större klyftor. Samtidigt utarmar det landsbygden på olika sätt. Det här var tydligt under den borgerliga regeringsperioden, när statens resurser inte användes i syfte att styra i en decentraliserad riktning. Det har vi försökt vända på. Det ger steg för steg effekt, men det är ju långa pendelslag.

– Det är också så att en central politisk miljö, koncentrerad till Stockholm, gör att fixeringen vid storstadens villkor och storstadens värderingar blir alldeles för stark. Det påverkar sedan de politiska besluten i för hög grad. Här måste vi istället aktivt få in ett perspektiv som handlar om hela landet, och jag tycker vi har vänt den trenden.

Om man känner att politiken är väldigt Stockholmsfixerad, så känner man sig kanske inte heller representerad. Finns det en grogrund för misstro i det?

– Det gör det självklart. Här gäller det att politiken visar att det finns ett alternativ. För oss handlar det om hela Sverige. Den ingår, menar jag, i den samlade synen på jämlikhet. Dels handlar det om att utjämna klyftor mellan olika grupper i samhället, och dels handlar det om att utjämna klyftor mellan olika delar av landet. Jobbar man uthålligt med det under långa perioder, då kommer man också att kunna se resultat.

Platsens betydelse syns inte bara i landsbygdens utmaningar, utan också när det gäller socialt utsatta förorter.

– Det är ett utslag av de klyftor som finns i storstadsregionerna. De måste man naturligtvis också utjämna. Man måste bryta segregationen. Då handlar det om lära sig språk, komma in i arbete, bekämpa kriminalitet och se till att ta fram ordentliga alternativ på fritiden för ungdomar. Det handlar om att bryta kulturer och strukturer som håller tillbaka flickor, men också sådant som för in pojkar i beteenden som inte stämmer överens med jämställdhetsvärderingar.

ARBETSMARKNAD

Förhållandena på arbetsmarknaden handlar om makt. Att som Moderaterna föreslå sänkta ingångslöner med 30 procent för bland annat nyanlända pressar även andras löner nedåt. Om två personer med likvärdig kompetens söker ett jobb har den som kostar mindre bättre chans

att få det. I förlängningen medför det att även den andre kommer att behöva sänka sina löneanspråk för att få ett arbete. Det betyder inte att allas löner kommer att sänkas. Men effekten finns där och forskningen pekar på att de som riskerar att drabbas är de som redan idag har en svag ställning på arbetsmarknaden, eftersom det är de som ligger närmast till hands att ersätta.

Turordningsreglerna i LAS säger att en person med längre anställningstid som huvudregel har företräde framför en med kortare anställning när en arbetsgivare säger upp personal. Trots detta är poängen med reglerna inte att skydda personer som jobbat länge. Vid ett varsel förhandlar parterna ofta så att andra än de med kortast anställningstid får gå. Men det måste finnas något att förhandla om. Om anställningstid ersätts med något mindre objektivt observerbart, exempelvis "kompetens" som Moderaterna föreslår, har motparten i förhandlingen inget att sätta emot. Vem avgör kompetensen? Knappast den uppsagde arbetstagaren. Den makten hamnar rimligen hos chefen, och vips har anställningsskyddet försvunnit.

Man kan inte komma tomhänt till ett förhandlingsbord.

Det gäller även den enskilde arbetstagaren. Svensk fackföreningsrörelse valde tidigt att stödja en modell som gagnar en högproduktiv arbetskraft, eftersom det är positivt för såväl tillväxt som löner, men också för att det är svårare att köra med den som kommer rustad till en förhandling. Den som har sämre kunskaper kan exempelvis ställa färre krav än den som har en kompe-

tens som efterfrågas av fler, och därmed får fler jobb att välja mellan.

Därför är a-kassan inte enbart en fråga om försörjning för den som blivit arbetslös, även om det är nog så viktigt. De gemensamma försäkringarna är en trygghet och en förhandlingsstyrka för alla som befinner sig på arbetsmarknaden. Den som riskerar hus och hem måste nämligen acceptera sämre erbjudanden än den som vet att det finns ett skyddsnet. Att regeringen har höjt taket i a-kassan, förbättrat villkoren för deltidsarbetslösa och sänkt antalet karensdagar berör alltså många fler än de som här och nu behöver använda arbetslöshetsersättningen.

Den enskilde har också ett egenintresse i att alla som jobbar är starka i den ständigt pågående förhandlingen. Om en tillräckligt stor grupp halkar efter – i lön, i kunskapsnivå, i förhandlingsstyrka – så riskerar det att dra fler med sig. Arbetsmarknaden är som sagt en fråga om makt, men det är också en fråga om kollektiv styrka. Andras villkor påverkar också dina.

Arbetsmarknaden är – som alltid – en av de stora konfliktfrågorna i valet. De borgerliga partierna har förslag om sänkta lägstalöner, förändringar av LAS, med mera.

– Det här går alltid igen. Så länge jag kan minnas har det alltid varit en kamp om just villkoren på arbetsmarknaden, där man från den borgerliga sidan har

velat att arbetsgivaren ska kunna ha beslutanderätten exempelvis när det gäller turordningen i samband med personalinskränkningar. Man vill ständigt luckra upp de olika landvinningar vi har gjort på arbetsrättens område. Det här är ungefär en lika förutsägbar konflikt som den om privatisering, den om skattesänkningar eller den om privata försäkringssystem kontra offentligt finansierade trygghetssystem. Det har egentligen aldrig förändrats sedan jag kom in i politiken. 1973 gick jag med i SSU, så det är rätt länge sen. Det här att borgerligheten skulle ha förnyat sig i någon djupare mening, det är inget jag tycker mig ha sett. De må ha kallat sig olika saker från tid till annan, men värderingarna är ungefär desamma.

Vad skulle det få för konsekvenser för individen och individens styrka om de här förslagen blir verklighet?

– Det blir en större otrygghet på arbetsmarknaden. Facket har mindre att sätta emot i olika förhandlings-situationer. Företagens och arbetsgivarnas makt ökar. Man ska också titta på förslagen till lönesänkningar, som riskerar att leda till – förutom att man saboterar förhandlings-systemet och att politikerna tar över beslutsrättig-heten när det gäller lönefrågan – att man driver löne-spiralen neråt för vissa grupper, medan andra grupper bara kommer att fortsätta öka sina löner. Det leder till ökade löneklyftor och i förlängningen till en situation där många kommer att behöva ha ett par-tre jobb för att klara sin försörjning. Det här vill borgarna aldrig erkänna, men det är realiteter som kommer i spåren av deras förslag.

Hur påverkar det fler, om man sänker lönen för vissa specifika grupper?

– Det är alltid så det börjar. Om man sänker vissa gruppers löner, då kommer snart trycket på att de som ligger strax över ska ner ett snäpp också. Sen ska de som ligger lite över det ner ett snäpp. Det är alltid det här pratet; "jamen det här är väl inte så farligt. Det gäller bara för den här gruppen, under en kort tid." Men det man gör är att man börjar vrida skruven neråt.

– Det handlar ju om arbetsuppgifter som ska utföras. Och då är det rimligen värdet av de arbetsuppgifterna man ska betala för. Värdet av det utförda arbetet avgörs inte av vem som utför det och vilken bakgrund denne har. Vrider man arbetsmarknaden åt det hållet, ja då kan man ju motivera vilka lönesänkningar som helst i vissa grupper. Börjar du värdera individen istället för arbetsuppgiften, då menar jag att man hamnar på en väldigt farlig väg.

Sänkta lägstalöner presenteras som ett förslag för att få in nyanlända på arbetsmarknaden. Vi har haft en stor invandring till Sverige de senaste åren. En del av dem har låg utbildning, och de har alla en utmaning i språket. Det finns väl ändå svårigheter när en så stor grupp ska ut på arbetsmarknaden?

– Det har alltid funnits svårigheter när det gäller vem som har sämst ställning på arbetsmarknaden. Men vi har aldrig valt lösningen att det är lönesänkningar som ska lösa problemet, därför att lönen ska sedan lägga grunden för om du kan betala hyran, om du kan få ihop

till maten, om du kan försörja dina barn, om du kan leva ett någorlunda vettigt liv. Det är vad det handlar om i slutändan.

– Sedan menar jag att ett avgörande problem är att vi har mycket arbetskraft som jobbar under avtalslösa villkor, som tvingas jobba svart, som bor i källarlokalerna, som har de mest vidriga förhållanden som varken stämmer med svenskt regelverk eller med de avtal vi har. Vi har en sump här på svensk arbetsmarknad, som borde vara ett intresse för alla att reda ut. Men det är ju en verklighet som de borgerliga över huvud taget aldrig närmar sig.

– Det man måste göra är att följa upp ekonomisk brottslighet. Det handlar också om arbetskraftsinvandringen. Det måste vara behoven som styr. Traditionellt har Socialdemokraterna stått för att vi ska ha en reglerad arbetskraftsinvandring. Det har vi stått för tillsammans med LO, så det är ingen ny ståndpunkt. Det handlar också om respekten för kollektivavtalen. Här har vi jobbat hårt under de här fyra åren, exempelvis för att ha kontroll på personalliggare på byggen, krav på att företag som verkar i Sverige ska vara registrerade hos Skattemyndigheten, vi redde ut Laval-historien – att det ska vara svenska kollektivavtal på svensk arbetsmarknad – det är en hel palett av åtgärder som den här regeringen har jobbat med, men det är också mycket jobb som måste utföras framöver.

– Jag vill också lyfta en annan viktig fråga. I det starka samhället måste en människa som går i pension veta att pensionen är på en sådan nivå att man kan fortsätta leva ett drägligt liv. Pensionen ska inte bli en chock. Det kan

inte vara så att man har ett pensionsystem där de som klarar sig och lever ett bra liv på äldre dar är de som har haft pengar att stoppa undan, eller som har kunnat ta försäkringar av olika slag. Många har inte råd med det. Vi måste ha ett pensionsystem som levererar ett gott liv till alla. Det nuvarande pensionsystemet är inte realistiskt på den här punkten. Kalkylerna utgår från människor som har större ekonomiska ramar än vad breda befolkningsgrupper i praktiken har. Vi har sett att det har blivit en situation där många blir chockade: blev det inte mer? Det där måste lösas. Det är ett allvarligt problem som också handlar om tilliten till det svenska samhället och institutionerna.

– Jag tror att vi behöver reformera hela pensionsystemet. Grundnivån måste upp på ett helt annat sätt än idag. Annars kommer vi inte klara av att lösa det här problemet. Socialdemokraterna vill höja de lägsta pensionerna med upp till 600 kronor i månaden, avskaffa pensionärsskatten helt till 2020, och har satt upp målet att den samlade pensionen för vanliga löntagare på sikt ska vara 70 procent av slutlönen.

– Det måste till en ny reformering av pensionsystemet. Jag är helt övertygad om det. Och där kommer det förmodligen bli en klassisk konflikt med de borgerliga, där de väl kommer att hävda att det där får människor lösa på privat väg. Medan vi kommer att anse att det här måste samhället hantera. Men det är nödvändigt att ta den konflikten, för jag tror att om vi ska få upp pensionsnivåerna för breda grupper så måste vi få ett starkare samhälleligt system för pensionerna.

Du nämnde att regeringen rivit upp Lex Laval, vilket innebär att facket alltid ska kunna kräva ett svenskt kollektivavtal av utstationerande arbetsgivare. Men det finns fortsatt delar av arbetsmarknaden som påverkas negativt av EU-regler. Vad tänker du om det?

– Inom byggsektorn har du haft mycket entreprenörer från andra länder, där man inte har skött de grundläggande reglerna när det gäller löner och entreprenörsansvar och så vidare. Det är vad vi försöker rensa upp i. I transportsektorn finns åkerier från olika länder med dåliga arbetsvillkor, där arbetstider och annat inte respekteras och där man närmast kan tala om illojal konkurrens. I Sverige ska svenska regelverk på arbetsmarknaden gälla och svenska kollektivavtal ska gälla. Det är en väldigt viktig princip.

VINSTER I VÄLFÄRDEN

”Du har sagt att samhället ska vara starkt så att människor slipper vara svaga. För dig var det starka samhället aldrig ett uttryck för myndighet eller ekonomisk övermakt som dirigerar människors liv”, sa Olof Palme på Tage Erlanders minneshögtid. Historiskt har ”det starka samhället” i socialdemokratisk tappning handlat i hög grad om välfärden. Och kanske kom välfärdsstaten att slå över lite väl mycket i det första Palme avfärdade; en myndighet som dirigerar människors liv. Kanske blev det för mycket fokus på att människan skulle anpassa sig efter välfärdssystemen, snarare än tvärtom.

Kritiken mot detta var ett skäl till de ganska stora reformer på välfärdens område som skett de senaste 30 åren. Privatiseringar, konkurrens och kundperspektiv; det har handlat om att få välfärden att mer likna en marknad. Vissa saker blev bra, andra inte. Även med en försiktig tolkning av forskningsläget är det uppenbart att förväntningarna om högre effektivitet, bättre kvalitet och besparingar för skattebetalarna sällan har infriats.

Det finns många länder med privata alternativ i den skattefinansierade välfärden där det inte, som i Sverige, är stora kommersiella aktörer som dominerar. Hade reformerna utformats på ett lite annat sätt i Sverige hade vi också kunnat ha fler ideella aktörer, mer småskalighet och fler eldsjälur i den privata välfärden. Valfriheten i sig står inte och faller med att det ska vara just riskkapitalbolag som bedriver välfärdsverksamhet. Det skulle gå att utforma ett bättre system.

Palme menade att i det starka samhället ska inte en "ekonomisk övermakt" dirigera människors liv, men i välfärden idag är det för mycket av just ekonomi och marknadslogik som styr. Att stora vinster kan tas ut från en skattefinansierad verksamhet visar på en ineffektiv användning av skattepengar. Dessa pengar borde antingen stanna i verksamheten, eller gå tillbaka till skattebetalarna. Men problemet med vinster i välfärden handlar också om de drivkrafter vinsten skapar och hur de påverkar välfärdens innehåll. På en ordinarie marknad garanterar konkurrens och valfrihet kvalitet, men det gäller inte nödvändigtvis välfärden. Att avgöra kvalitet inom välfärden är komplicerat. Väljer man fel kan

det ta tid att upptäcka och vara svårt att kompensera i efterhand.

I välfärden innebär vinstsyftet ett fokus på att pressa kostnaderna för just det som skapar kvalitet: det är ingen slump att skolor med vinstsyfte har lägre lärartäthet. Eller att privat driven äldreomsorg betalar lägre löner och erbjuder sämre anställningsvillkor än kommunal. Det är just så vinsterna uppkommer. Det är också problematiskt att det finns en inbyggd drivkraft att locka brukare och kunder som inte är kostsamma: fristående skolor har oftare elever med en gynnsam familjebakgrund, och nya vårdcentraler – vanligen privat drivna – etablerar sig oftare i befolkningstäta områden och där vårdbehoven är lägre. Det är bakvänt att ha en styrning som driver

“Det är alltid lätt för vänstern att ha käcka pamfletter och lite slagordsmässigt försöka göra poänger, men vi som socialdemokrater måste ta fram förslag som är genomförbara och står sig i verkligheten.”

ständiga besparingar på personalen och bidrar till segregation. Välfärdens styrning borde istället driva kvaliteten.

Ett starkt samhälle förutsätter också att det finns en tillit till hur välfärden fungerar. De ofta förekommande rapporterna om välfärdsföretag som tummar på kvaliteten eller till och med fuskar, eller bara – helt enligt regelverket – med kort varsel lägger ner sin verksamhet och lämnar brukarna i sticket, riskerar att urholka detta förtroende.

Blir samhället svagare av fler marknadslösningar i välfärden?

– Möjligheten för politiken att försöka lösa olika problem blir svagare. Det överläts till företag, till människor med ekonomiska resurser, att utöva ekonomiskt inflytande. Därför behövs ett starkt samhälle också för att kunna hävda medborgarnas villkor. Annars blir det väldigt svårt att åtgärda de problem som uppstår, för då är det penningen som styr. Det behövs samhällliga institutioner som kan balansera marknaden.

– Problemet med vinster i välfärden är också att man drar pengar direkt ur verksamheten. Privat välfärdsverksamhet har dessutom bidragit till att öka segregationen. Vi ser att klass i ökande grad avgör skolvalet och liknande tendenser inom sjukvård och äldreomsorg. Det öppnar för en segregering. Samhället hålls inte ihop. Utöver det finns frågan om inflytande. Har du lagt ut verksamhet på entreprenad exempelvis i vårdsektorn, då är det den privata entreprenören som under kon-

traktstiden har ansvaret. Det är inte helt enkelt att följa upp det här. Politiken har begränsad möjlighet att agera.

Propositionen om vinster i välfärden har fallit i riksdagen. Vad kommer att hända nu?

– Vi måste fortsätta att driva frågan. Vi måste ta fram nya idéer för att styra upp de problem vi återkommande ser. Vi får inte på något vis släppa frågan, eftersom det är ett grundläggande problem. Allt kan inte vara marknad, allt kan inte vara till salu.

Det finns en massiv kritik bland befolkningen, även borgerliga väljare, mot dagens system. Ändå klarar inte det politiska systemet av att åtgärda problemen.

– De borgerliga partierna sitter väldigt hårt fast i klorna på de olika lobbyorganisationer som representerar den här typen av företagande. Det gör att de har svårt att förändra sin politik. Det gäller väl även Sverigedemokraterna som har bytt ståndpunkt i den här frågan. Man kan också se att många av dem som sitter i ledningen i de borgerliga partierna, de har ju i sin politiska ungdom varit aktiva inom exempelvis Timbro, en väldigt ideologiskt präglad organisation. Man ska ha klart för sig att det finns många sådana band i den här frågan. Det blockerar de borgerliga partiernas möjligheter att förflytta sig politiskt, även om deras egna väljare tycker att utvecklingen har gått för långt. Jag hoppas att verkligheten till slut kommer ikapp dem. Problemen är uppenbara och eftersom människor ser det kommer frågan att leva vidare.

Det finns en vanlig föreställning om att det framför allt är Vänsterpartiet som har drivit den här frågan, och att S har varit ganska motsträvt?

– Jag delar inte den uppfattningen. Det är alltid lätt för vänstern att ha käcka pamfletter och lite slagordsmässig försöka göra poänger, men vi som socialdemokrater måste ta fram förslag som är genomförbara och står sig i verkligheten. Då måste man ta sig tiden att göra det utredningsarbete som krävs och mejsla fram förslag som kan hålla i praktiken. Annars åstadkommer man ingen verklig samhällsförändring. Där har vi en skillnad mellan vårt parti och det som är vänstern. Vi tvingas hela tiden att vara väldigt konkreta och nära de realiteter som råder. Bara så kan vi påverka politiken.

Det är kanske en lite otacksam uppgift?

Har människor förståelse för det?

– Jo, men det är så reformismen ser ut. Det är vad som har betytt så mycket historiskt, i hur Sverige har byggts. Att många av de reformer vi socialdemokrater har genomfört verkligen har överlevt långsiktigt beror på att de har varit grundligt genomtänkta och väl förberedda.

FÖRSVARET

SSU:s tidning Frihet hade länge ett återkommande intervjuformat där ett antal snabba frågor ställdes till någon mer eller mindre känd person, av olika politisk kulör. Det handlade om vilka politiska satsningar som

personen ifråga ville göra, om hen fick bestämma. Nästan alla frågor innebar dyra satsningar av olika slag, men på slutet fanns också en fråga med om vilket politik-område som borde få mindre pengar. Nästan oavsett vem som intervjuades blev svaret: försvaret.

Det speglar en syn på försvaret som gällt under en lång period. Efter det kalla krigets avslut har försvaret ställts om och i hög grad fungerat som budgetregulator. Men – som alltid i politiken – tiderna och omvärldsläget förändras. I regeringsställning har Socialdemokraterna därför brutit en lång tids nedskärningar i försvaret med ett nytt blocköverskridande försvarsbeslut för stärkt militär förmåga. Det kommer dock att ta tid. Det går snabbare att riva ner än att bygga upp.

Det finns en aspekt av "det starka samhället" som handlar om tråkighet. Det är meningen att systemen ska vara förutsägbara, eftersom trygghet när det gäller livets mest grundläggande behov skapar frihet för människor att skapa valfri grad av spänning när det gäller resten. Reformismen bygger verklig förändring, men den gör det långsamt. Det är varken spännande eller glamouröst. Dramatiken ligger i att riva ner; att bygga upp igen tar mycket längre tid och är mest ett gnet. Att människor vill se snabba resultat är i sig naturligt. Men demokratin förutsätter långsamhet.

"Tänk er en humla. Med sin alldeles för tunga kropp och sina alltför späda vingar borde den inte kunna flyga – likafullt gör den det. Varje sommar återvänder den och gör det till synes omöjliga möjligt på sin väg mellan förgätmigej och prästkrage. Det är så som de så

kallade 'analytikerna' ser på den svenska ekonomin. Vi 'upphäver tyngdlagen'. Vi har höga skatter och en stor offentlig sektor – ändå lyfter Sverige mot nya höjder.”

Så har Göran Persson sagt, men precis som att det inte egentligen är något vetenskapligt märkligt med att humlan flyger – den använder helt enkelt en flygteknik anpassad efter sin kroppstyngd – är det inte något konstigt med att ett land som Sverige, med höga skatter, trygghet på arbetsmarknaden och en generös välfärd, också har en blomstrande ekonomi. Samhällelig framgång kan byggas på olika sätt. Det är förvisso möjligt att nå en blomstrande ekonomi även med låga skatter och svag trygghet på arbetsmarknaden, men det medför större fattigdom för somliga. Vilken modell man väljer är en värderingsfråga.

Den svenska modellen fungerar eftersom den har många beståndsdelar, som alla passar ihop med och förutsätter varandra. En viktig lärdom är att det inte nödvändigtvis är möjligt att direkt överföra politiska förslag från en kontext till en annan. Värnplikten är ett exempel. Det finns länder med ett professionellt försvar där det fungerar utmärkt. Men när den borgerliga regeringen avskaffade värnplikten lyckades man inte fylla platserna med frivilliga istället. Numera är värnplikten återaktiverad, och förbanden fylls på.

Det finns en lockelse i det drastiska och oprövade. Men i politiken finns sällan enkla och snabba lösningar. Bättre då att justera det som fungerar dåligt; arbeta vidare med det som fungerar bra; gnetta på; steg för steg reformera samhället i en lite bättre riktning.

Det är kanske lite tråkigt. Men om samhället tänker på det tråkiga, blir det mer utrymme för individen att efter eget huvud fylla sitt liv med innehåll.

Det har gjorts stora satsningar på försvaret under mandatperioden. Vad är kopplingen till det starka samhället?

– Försvaret ingår som en del i de kärnuppgifter som samhället har. Det vi har bidragit med är en omprövning av den tidigare försvarspolitik. Det är bra att denna omprövning har en bred förankring i Sveriges riksdag. Nu fokuserar vi på att bygga nationell förmåga och fördjupa våra internationella samarbeten framför allt i närområdet. Det gör vi för att vi anser att det är nödvändigt i den verklighet vi lever i idag, med en historia av rysk aggression mot Georgien 2008 och annekteringen av Krim 2014 – ett brott mot internationell lag och rätt – och all den övningsverksamhet och de förändringar som har skett i negativ mening i vår del av världen. Därför har vi gjort en omprövning.

– Om man inte är beredd att göra de nödvändiga förändringarna, då hamnar man väldigt snabbt i en obalans med folkopinionen. I den här frågan har vi ett brett stöd för den förändring vi har gjort. Folk ser att de investeringar vi gör är nödvändiga. Våra satsningar på försvaret är också en del av det starka samhället, precis som satsningen på polisen är. Men det kräver resurser, skatteresurser. Ska man ha både försvar och polis och skola

och så vidare, då måste man vara beredd att finansiera det. Om borgerligheten nu ska föra in pengar i de här systemen så blir det inte trovärdigt med deras stora skattesänkningar. Om de ska genomföra vad de säger så kommer det att sluta som det har gjort varje gång de har suttit vid regeringsmakten; att de lämnar underskott efter sig. Stora underskott.

Det höjs röster för att öka resurserna ännu mer till försvaret. Varför kan man inte göra det?

– Det är klart man kan öka resurserna, det har jag inget emot, men man måste ha klart för sig att det ska betalas också. Då kan man inte stå där och säga att skattesänkningar är prioriterade.

Det finns också en annan aspekt som handlar om i vilken takt man kan bygga ut, om man har gjort besparingar tidigare.

– Det tar tid att bygga militär förmåga, men det går fort att rasera.

Det här gäller väl egentligen ganska många områden. Det kan gå snabbt att riva ner, men ta lång tid att bygga upp igen?

– Det gäller också om man ska skapa kvalitet inom exempelvis sjukvården. Det bygger både på den tekniska möjligheten och på läkarnas, sjuksköterskornas och den övriga personalens kunskaper och förmåga att hantera olika situationer. Ska man klara det kräver det långsiktig kompetensutbyggnad och det är ju lika inom försvars-

makten. Ska du exempelvis introducera nya vapensystem så kräver det att du har personal som klarar av att hantera dem. Verkligheten är sådan att det tar den tid det tar, och det finns många gånger inga enkla genvägar. När man försöker ta genvägar kommer det oftast surt efter.

Du nämnde den återaktiverade värnplikten. Hur ska man förstå att värnplikten avskaffades för att sedan återaktiveras bara några år senare?

– Det var borgarna som hade en försvarspolitik som inte bottnade i realiteter. Dels ville de inte ta till sig hur det såg ut i vår nära omvärld, utan orienterade försvaret mot internationella operationer istället för ett nationellt försvar. Dels blev de för mycket inspirerade av länder där man inte har värnplikt och bortsåg från svensk tradition och vad svensk försvarsmakt bygger på, och trodde att de skulle kunna göra likadant i Sverige. Sedan visade det sig att det professionella försvaret inte klarade av att fylla förbanden. Med luckor i förbanden gick inte de målsättningar riksdagen hade ritat upp att fullfölja. Jag såg inte från vår sida någon annan möjlighet att klara det vi hade sagt till riksdagen än att reaktivera värnplikten. För övrigt var vi emot dess avskaffande.

– Det som har skett nu, egentligen hela den omläggning vi har gjort, är en ordentlig uppgörelse med hela den åttaåriga försvars- och säkerhetspolitik som regeringen Reinfeldt hade. Vi har lagt om den på i stort sett alla områden. Det gick åt fel håll helt enkelt, men vi har rättat upp mycket. Det vi har gjort är att vi har vänt en trend. Men vi är långt ifrån färdiga. Det är lika på de

andra politikområdena – vi har vänt trender, vi har skapat nya plattformar. Det är därför väldigt viktigt att vi får fortsätta.

En specifik fråga som blir särskilt aktuell nu i valet handlar om desinformation. Det är ett hot mot det starka samhället.

– Ja, de desinformationsinsatser som görs, allt som sker på sociala medier i form av spridande av felaktig information, det syftar till att underminera och splittra vårt samhälle, att underminera respekten för demokratiska processer och för vårt val. Vi har gett myndigheter som MSB och Säpo med flera i uppgift att följa det som sker inför valet. Kan vi se att det pågår direkta påverkansoperationer av olika slag kommer vi inte att vara rädda för att exponera det. Att myndigheterna har fått denna uppgift är på kort sikt nu inför valet, men vi har också sagt att vi ska starta en myndighet för psykologiskt försvar. Det är trots allt en väldigt fördel att Sverige har manuella valsystem. Det gör det svårare att manipulera valresultat.

Det här är väl också något som pågår hela tiden. Det handlar inte bara om valet, utan om människors tilltro till demokratin i vardagen?

– Den här typen av påverkansoperationer och underminerande pågår hela tiden med olika intensitet. Det kommer att pågå i framtiden också. Vi måste bygga starkare institutioner och starkare samarbeten internationellt för att kunna motverka detta. Men i grunden

handlar det också om människors källkritik, att man faktiskt inte går på den här kampanjen. Att man funderar på i vems intresse ett visst agerande ligger.

Avslutningsvis – vad är det som står på spel i höstens val? Är det mer än det brukar vara?

– Det är vår arbetsmarknadsmodell, det är löntagarnas rättigheter på jobbet, det är om vi ska kunna fortsätta bygga fungerande trygghetssystem och ha en välfärdssektor som är prioriterad – eller om vi ska gå mot skattesänkningar och privatiseringar. Det blir i praktiken en grundläggande fråga om vi ska ha ett välfärdssamhälle eller inte.

Det finns också en särskild dimension som handlar om SD och att de är så pass stora.

– SD för hela tiden in det som splittrar samhället, det som föder hat och motsättningar och det som delar samhället. De bidrar till att ställa grupp mot grupp. Det är en väldigt otäck utveckling. Valet handlar om humanismen och demokratin å ena sidan och jämlikheten och välfärden å den andra.

MARGOT WALLSTRÖM

Innan Margot Wallström blev utrikesminister har hon haft uppdrag som såväl kultur- och socialminister som EU-kommissionär med ansvar för miljöfrågor och FN:s generalsekreterares särskilda representant i frågor som rör konfliktrelaterat sexuellt våld. Hon är mycket engagerad i det starka samhällets revansch, från lokal nivå till de internationella arenorna. Redan innan intervjun hinner börja, avbryter hon:

– Kan jag säga någonting spontant först, om begreppet det starka samhället? Det kan misstolkas som ett representivt samhälle, ett kontrollerande samhälle som kväver individen. Vår tolkning av det starka samhället är en annan. Att vi behöver gemensamma politiska lösningar i ett samhälle. Det är ett sätt att balansera marknadskrafterna.

– Budskapen om samhället saknades under alla de där alliansåren. Det var som att vi reducerades till en peng.

Vi skulle välja med en peng. Det var verkligen marknads-krafternas Eldorado och man hörde aldrig att vi ingår i ett samhälle. Det stämmer ju inte. Vi är inte ensamvargar. Vi är människor som behöver andra människor och ingår som medborgare i ett samhälle tillsammans. Ett samhälle vi också måste bidra till. Då behöver vi ett starkt samhälle, inte i betydelsen repressivt och kontrollerande utan som finns där för att hjälpa oss som individer och samhällsmedborgare. En gemenskap som lyfter individen och som ser potentialen i att människor blir starkare och friare tillsammans.

– Jag har så svårt att förlåta den borgerliga alliansen för det här. Jag tycker att de har förstört väldigt mycket av det som var en samhällsväv. Vi ser hur fort det går att bryta ner den. När skolan, sjukvården, äldreomsorgen, allting förvandlas till en handelsvara då tappar vi någonting väldigt viktigt som bygger ett samhälle. Vi tappar känslan av att vi behöver varandra och att vi behöver institutioner och ett välfärdssystem som backar oss när vi behöver det som mest.

– Det finns många exempel på vad som händer med samhällen som tappar den känslan. Fattigdomen tillåts öka och klyftorna blir jättestora mellan människor. Respekten försvinner för grundläggande inslag i ett samhälle som medkänsla och solidaritet och att man ställer upp för varandra. Det starka samhället är också viktigt för arbetsmarknaden, för att minska utsattheten. I ett starkt samhälle finns det stöd för konsumenterna, det finns fackföreningar så att människor kan organisera sig och slåss för sina rättigheter. Som löntagare och som

medborgare ska du ha möjligheter att påverka. Vi måste ha de verktygen för att balansera kapitalismen.

– För mig är det starka samhället otroligt viktigt. Det är viktigt att vi förklarar vad begreppet innebär. Vad är vår moderna uttolkning av det starka samhället? Vi får inte låta andra definiera det åt oss. Men vi socialdemokrater måste också se upp så vi inte blir nostalgiska. "Ur historiens mylla ständigt något nytt", sa Ernst Wigforss. Vi behöver politiska lösningar som ser framåt. Man måste lära av historien men anpassa till vår tid. Det är utmaningen.

STARKA OCH SVAGA SAMHÄLLEN, ELLER EN STARK LEDARE?

Historien visar att en okontrollerad kapitalism leder till ojämlikhet och i förlängningen social oro. Den stora depressionen på 1930-talet är ett brutalt exempel på det. Den amerikanska statsvetaren Sheri Berman menar att både socialdemokratin i Sverige och fascismen och nazismen i Europa växte för att de erbjöd medborgarna lösningar på de problem som den oreglerade kapitalismen hade skapat.

Enligt Berman delade socialdemokratin och fascismen två övergripande egenskaper: dels tron på "politikens överhöghet", det vill säga att politiken kan forma samhället och sätta spelregler för marknaden, och dels en vision om en samhällsgemenskap. Samtidigt var rörelserna fundamentalt olika. Fascismen bröt helt med

liberalismen och de demokratiska institutioner som hade byggts upp. Socialdemokratin behöll de liberaldemokratiska framstegen och såg sin egen rörelse som en vidareutveckling av dem.

Det går att se paralleller till vår tid. Vi har haft en period där nyliberalismen har dominerat och "ekonomins överhöghet" har varit argument för privatiseringar och avregleringar på en mängd områden. Det har lett till ökad ojämlikhet och social oro. Nu söker människor något annat. Det finns ett sug efter politiker som tror på politikens förmåga och vill forma samhället. Det är inte en tillfällighet att ett av Sverigedemokraternas centrala budskap är "Förändring på riktigt".

Många söker också en samhällsgemenskap. I flera länder växer rörelser som utlovar sammanhållning byggd på likhet, en samhällsgemenskap där stolthet över den egna nationen och egna kulturen är central men också stängda gränser, tystade kritiker och att alla problem skylls på invandrare. Socialdemokraternas vision om en samhällsgemenskap däremot grundar sig på en tilltro till demokrati och respekt för gemensamma beslut. Sammanhållning och kraften till förändring uppstår när människor möts, får bryta argument och komma fram till gemensamma beslut. Folkrörelser, fackliga organisationer och frivilligorganisationer runt om i landet är en självklar del av Socialdemokraternas starka samhälle.

Vilka är hoten mot det starka samhället i Sverige?

– Hoten är just att allt planeras och läggs upp på ett sådant sätt att det bara är med pengarna vi styr. Allt blir marknad. Jag tror att det är jättefarligt. Det finns absolut sådant som vi ska lämna till marknadskrafterna, men när allt mer blir marknad reduceras politikens möjligheter. För mig är det en fråga om demokrati i slutändan, att vi ska ha ett demokratiskt system till exempel i kommunerna för att fatta gemensamma beslut om hur skattepengar ska användas och vad som ska prioriteras.

– Det visar ihålligheten i moderaternas valbudskap "Lika för alla" – vad betyder det i praktiken? Det är faktiskt så att vi behöver en omfördelning. Vi behöver använda politiken för att omfördela och se till att man korrigerar för det som är marknadskrafternas baksida. Det finns också intressen som inte har en röst eller kan "rösta med fötterna" utan som någon måste tala för, till exempel miljöintressen. Där måste samhället gå in och säga att det här är ett intresse för oss alla, ett övergripande intresse som inte annars garanteras. Att bekämpa ojämlikhet är helt klart ett av de viktigaste målen i det starka samhället. Ojämlikhet mellan individer, mellan stad och land, mellan ung och gammal.

– Jag tycker att det som har varit värst är förlackningen av skolan. Där har det värsta av marknadsmisslyckanden fått bli det som styr mest.

Det låter som att du tvekar, har vi ett starkt samhälle i Sverige idag?

– Ja, men jämfört med de flesta andra länder har vi ju

det, fortfarande. Vi bär upp skatt. Vi omfördelar. Vi har fortfarande möjlighet att fatta viktiga politiska beslut. Jag har precis besökt länder där det inte finns någonting av det här. Istället finns väldigt stora skillnader och stora grupper som är fattiga, som inte har tillgång till grundläggande sjukvård, som inte har råd att ha en god hälsa eller utbildning. Det är farligt att låta skillnaderna bli för stora mellan olika människor.

Vad händer i länder där samhället är svagt?

– De fattiga blir fattigare. Erfarenheten har visat oss att det inte finns någon "trickle down effect", alltså teorin att om några få i samhället får bli väldigt rika skulle den rikedom sippra ned till alla. Det är inte alls givet utan det behövs en medveten omfördelning politik.

– Jag tror att när klyftorna blir för stora, så blir det misär och fattigdom och en rad negativa effekter. Vid varje utlandsbesök ser jag också vikten av utbildning och respekt för utbildning. Det är den värsta baksidan av ett marknadssystem för skolan där föräldrarna "röstar med fötterna". Då försvinner respekten för lärarna och för bildning. Det blir så här: "Ja, om du inte ger min unge höga betyg så flyttar vi någon annanstans". Det får fullständigt förödande effekter, för respekten för utbildning och för solidariteten i ett samhälle.

I flera länder växer politiska rörelser som vill exkludera människor, stänga gränser och sluta sig. Det beskrivs ofta som att ta kontroll och i flera fall är det en stark

ledare som ska göra detta. Vilken längtan är det dessa rörelser lyckas politisera?

– Det beror på att politiken har låtit egenintresset ta över och att de som har mycket har fått ännu mer. När klyftorna tillåts bli för stora växer ett folkligt missnöje. Då tror många att det behövs en stark ledare som ska styra upp och peka med hela handen, och de röstar på de här auktoritära männen som styr i flera länder. De ledarna ser till att försäkra sig om att behålla makten när de väl fått den. De ändrar i grundlagar för att få sitta kvar längre, tystar oppositionella och begränsar mediefrihet och yttrandefrihet. Samhällen med stor ojämlikhet tenderar att hamna i situationer där grupper ställs mot varandra. Där syndabockar pekas ut och där hat och misstänksamhet göds. En politik för jämlikhet är bästa medicinen mot de krafter som nu vädrar morgonluft och som vill dela in människor i vi och dem.

– Det allvarligaste hotet nu är mot demokratin och tilltron till att vi faktiskt kan styra samhället med demokratiska metoder. Jag ser det också i hur en del partier i Sverige pratar om politik som någonting fult, att politiken är en smutsig bransch. Demokratin är inte evig utan måste återerövas. Ständigt. Vi måste se till att demokratin fungerar som den är tänkt. Det kräver att människor är välinformerade, engagerade och aktiva. Passiviteten och likgiltigheten är farlig. De kommande åren kommer försvaret av demokratin att vara den viktigaste frågan i utrikespolitiken.

”Det är skillnaden mellan starka ledare och starka samhällen. Skillnaden mellan en ledare som bestämmer själv och ett samhälle där vi alla medborgare är med och fattar beslut.”

Vad är skillnaden mellan Victor Orbans vision om ett starkt samhälle i Ungern och Socialdemokraternas vision?

– Det är skillnaden mellan starka ledare och starka samhällen. Skillnaden mellan en ledare som bestämmer själv och ett samhälle där vi alla medborgare är med och fattar beslut. På kommunal nivå och på landstingsnivå och nationell nivå. Där vi har alla de demokratiska grundvalarna.

EN STARK KRAFT GLOBALT

”I en värld, där den enskilda statens frihet vilar endast och allenast på dess militära makt, finnes ingen absolut trygghet utom för den som nått världsväldet.” Så skrev den socialdemokratiska politikern Ernst Wigforss 1915

i boken *Världskriget och världsfreden, första delen*. Socialdemokratin har en lång tradition av internationellt samarbete för fred och säkerhet. Flera socialdemokrater, som Alva Myrdal, Inga Thorsson och Olof Palme, har varit starka röster i världen.

Flera viktiga samhällsfrågor måste lösas globalt med mer internationellt samarbete och mer solidaritet. Det behövs för vår gemensamma fred och säkerhet, för att få slut på väpnade konflikter och krig som förstör regioner och tvingar miljontals människor på flykt. Det behövs också i klimatfrågan och för att balansera en global kapitalism som spelar ut länder och arbetstagare i olika länder mot varandra.

Stefan Löfven sa i talet på 1 maj 2018: "Det starka Sverige jag vill se, är också en stark kraft globalt. För ett effektivt förebyggande av konflikter. För ett rejält europeiskt samarbete för fred. Och för en fullständig övergång till en hållbar värld, som inte skapar krig över resurser och nya klimatflyktingar." Vad tänker du om detta?

– Det är jättebra sagt. Jag har några punkter som jag drar på varje första maj. De börjar med att vi tror på internationell solidaritet, att vi är internationalister. Andras öden är också våra. Vi blir säkrare om världen och våra grannar är säkrare. Så vi behöver samarbete. Och det har blivit tydligare nu än på mycket länge. Att vi inte kan bygga murar och stänga våra gränser och tro att

det gör oss säkrare om resten av världen svälter eller är på flykt eller drabbas av terrorism. Det är en falsk säkerhet att linda taggtråd runt gränserna.

Är Sverige den här starka kraften globalt idag?

– Ja, det är vi. Varje gång jag kommer till FN så tänker jag att vi över tid har visat vad vi är för ett land. Att vi är ett land att lita på. Som ställer upp solidariskt. Som betalar det som vi ska betala, till exempel till FN-systemet. Som är en trogen och lojal och aktiv medlem i Europeiska unionen, vi bidrar på alla sätt. Vi bidrar till fredsbevarande insatser, både civila och militära, till varenda en som EU har haft genom åren, sen vi blev medlemmar.

– Och vi gör det med utgångspunkt i våra värderingar: om demokrati, försvar för mänskliga rättigheter och en internationell regelbok. En regelordning som vi har kommit överens om. Och nu är vi vän med, kan man säga, praktiskt taget världens alla länder. Vi har inga fiender och konflikter utan vi är en part som de faktiskt litar mycket på och tycker att de vill ha att göra med. För vår egen fred och säkerhet är detta det bästa vi kan göra. Visst finns det länder som exempelvis har en helt annan syn på demokrati, jämställdhet och fri- och rättigheter, men bästa sättet att utöva påtryckningar är i dialog. Isolationism förändrar sällan system. I många länder utan demokrati behövs vårt arbete för att stärka de goda krafterna.

– En annan fråga som behöver diskuteras är NATO. Det blir lite märkligt i debatten om NATO där de borger-

liga partierna inte gör en djupare analys än att säga att det handlar om att höja försvarsutgifterna. Det är ju inte det som är det största säkerhetshotet idag. Det kan vara som vi nu har upplevt i Sahel-området när Tchadsjön dunstar bort, ja då leder det till konflikter och terrorism. Om länderna hade kunnat använda resurser till att investera i utbildning och hälso- och sjukvård, energi och att plantera den här gröna muren som de behöver, så skulle det förmodligen bidra mer till fred och säkerhet än vad några vapen kommer att kunna göra. Det är viktigt att göra både och. Klimat och säkerhet hänger ihop. Säkerhetsbegreppet är bredare än att bara handla om försvarsutgifter och NATO.

Sverige är för fjärde gången medlem av FN:s säkerhetsråd, samtliga under socialdemokratiska regeringar. Vad betyder detta för Sveriges möjligheter att påverka världen i en positiv riktning?

– Otroligt mycket. Vi har varit i centrum för det internationella samfundets diskussioner om helt avgörande konfliktsituationer, hur vi ska ge humanitär hjälp och hur vi ska kunna kontrollera den internationella regelordningen. Jemen, Syrien, Somalia, vad som händer i Afrika och Mellanöstern, det är återkommande på dagordningen. Vi har kunnat vara med och påverka och sätta nya ämnen på dagordningen. Som detta med klimat och säkerhet. Och vi har frågat hela tiden – vilken roll ska kvinnorna ha? Jag tycker att vi har åstadkommit väldigt bra resultat.

Vad innebär begreppet "feministisk utrikespolitik"?

– Det innebär att vi överallt där vi är närvarande, genom våra ambassader och annars, ska se till att kvinnors mänskliga och lagliga rättigheter bevakas. Att de är representerade och har en röst. Att de finns i politiska sammanhang och överallt där beslut tas. Att resurser, budgetmässiga och andra, också går till kvinnor. Frågan om att kvinnor är fullt ut närvarande i samhället definierar vi även som en fråga om fred och säkerhet.

– Utan kvinnor blir det ingen fred och ingen välfärd heller. Om inte de är med och tar besluten. De bär redan väldigt stora bördor. De behöver en bra mödravård till att börja med. De behöver veta att de har rätt till sin kropp. De behöver veta att det finns en möjlighet att göra abort och allt det där som är rättigheter som vi har garanterat, som det starka samhället garanterar.

– Jag är jättestolt över att ha hittat på det där uttrycket. Jag står för det och tycker att vi ska fortsätta driva den här politiken. Det väcker häpnad och i en del länder har begreppet feministisk en negativ klang. Men när vi förklarar vad det är så har vi fått stor respekt och det har också väckt stort intresse. För vi har gått före och gjort något viktigt med den här politiken.

– Jag tycker att det vore korkat, som de borgerliga partierna säger, att de kan tänka sig att genomföra politiken men utan att kalla den för feministisk utrikespolitik. Jag är glad över att vi har en stark samsyn i utrikespolitiken men om du vill leda, då måste du våga sticka ut hakan ibland, då måste du våga ställa dig där på frontlinjen. Och göra någonting som uppmärksammas.

”Jag tycker att det vore korkat, som de borgerliga partierna säger, att de kan tänka sig att genomföra politiken men utan att kalla den för feministisk utrikespolitik. Jag är glad över att vi har en stark samsyn i utrikespolitiken men om du vill leda, då måste du våga sticka ut hakan ibland, då måste du våga ställa dig där på frontlinjen.”

Ibland låter det som att det finns en skillnad i fokus mellan Socialdemokraterna, som vill prioritera FN och borgerligheten, som vill prioritera EU. Är det så?

– Vi måste göra både och. Det är konstigt att vi inte ska kunna ha en så pass sofistikerad politisk debatt att vi kan tala om att det handlar om både och. Vi ska vara EU:s bästa vän i FN och FN:s bästa vän i EU. När det svajar i EU-kretsen så är det en väldig tur att vi också har

FN-arenan. Men EU förblir vårt viktigaste dagliga forum. Vi har inte på något sätt minskat ner eller varit mindre ambitiösa än alliansen var, vad gäller EU-samarbetet. EU är viktigt och blir allt viktigare. EU som global aktör behöver stärkas.

– Men det stämmer att den borgerliga alliansen var ointresserad av FN. Sverige var anmälda som kandidatland till säkerhetsrådet men de prioriterade inte att jobba för det, det fanns ingen energi i deras kampanj. Vi bestämde oss för att driva det, liksom i sista minuten. Vi hade ingen draghjälp av dem.

GENERELL VÄLFÄRD

Tänk dig att du, tillsammans med många andra, står i kö i väntan på att nå ditt livs mål. Alla som står i kön tycker att de har arbetat hårt, gjort stora uppoffringar och verkligen förtjänar att få det de väntar på. Kön rör sig allt långsammare. Så börjar vissa personer tränga sig före. Hur känns det?

Metaforen kommer från den amerikanska sociologen Arlie Hochschild, och används för att förklara varför vit arbetar- och medelklass utanför de större amerikanska städerna i så hög utsträckning stöder en konservativ högerpolitik, trots att de på många sätt personligen skulle tjäna på vänsterpolitik. Metaforen är användbar för att förstå varför en behovsprövad välfärd riktad specifikt till de fattigaste är mindre omfördelande än den generella välfärdsmodell Sverige har valt.

Ingen gillar någon som tränger sig före i kön. De här konservativa amerikanerna har inga höga inkomster, men de är inte heller så fattiga att de får del av de behovsprövade välfärdssystemen. Känner man att man inte får något tillbaka är viljan att betala skatt minimal och därmed blir även resurserna till välfärden små. Resultatet sammanfattas bäst på engelska: *Services for the poor, poor services.*

En generös välfärd måste förena allmännyttan med egennyttan. Den generella välfärden är just en sådan förening. Den är mer omfördelande än system som enbart riktas till de mest behövande, eftersom acceptansen för att betala in till systemet blir större när alla får något tillbaka. Det blir mer pengar att fördela. En generell välfärd har dessutom lägre administrativa kostnader och blir inte stigmatiserande för de som tar del av den. Den ställer inte grupp mot grupp. Och den gör kvaliteten i vården, skolan, omsorgen och trygghetssystemen till ett gemensamt intresse för alla.

Idén om generell välfärd är starkt förknippad med svensk socialdemokrati. Varför är det en viktig princip?

– Därför att det är så grundläggande saker det handlar om. Därför att alla får någonting tillbaka. Det är så du behåller robustheten i ett välfärdssystem. Så vet man att alla har också rätt och tillgång till de här möjligheterna. För mig är det otroligt viktigt. Ett starkt samhälle som fungerar gör oss mindre sårbara. Välfärden ska

vara generell just därför att då får vi också en solidaritet mellan människor. Alla deltar, alla bidrar, alla får också ta del av välfärden. Är den generell slipper du också för mycket administration och byråkrati. Och det utjämnar också effektivt.

Borgerligheten har alltid som alternativ förespråkat grundtrygghet – med offentlig välfärd endast för dem med riktigt låga inkomster ...

– Nej! Det ska vi inte göra. Det bidrar ju omedelbart till att dela upp människor i grupper. Det blir marginalisering och stigmatisering av de som behöver stöd. Solidaritet ska inte vara välgörenhet, utan det ska vara just solidaritet. Det skapar de absolut mest hållbara systemen.

... på senare tid har de nu också börjat diskutera att man på olika sätt antingen ska kvalificera sig för olika välfärdstjänster ...

– Nej det ska man inte heller!

... och också kunna toppa upp välfärden med egna pengar.

– Det är behoven som ska styra. De som behöver det mest ska ha vård i första hand. Det är en väldigt viktig princip. Det går ut på att utjämna klyftor mellan olika grupper av människor. Klyftorna ska bli mindre, inte större. För det blir ett bättre samhälle att leva i. Sen finns det områden, särskilt inom hälso- och sjukvård, där vi gemensamt kan bestämma att det här får du betala för

själv, till exempel skönhetsoperationer som inte är medicinskt motiverade.

Många svenskar är besvikna på välfärden idag, de tycker inte att välfärden levererar det de förväntar sig och tror inte heller att den kommer att kunna göra det i framtiden. Hur vänder vi detta?

– Det finns problem inom välfärden. Sjukvården kan bli bättre, våra äldres situation kan förbättras och barnomsorgen kan få mer resurser, för att nämna några saker. Det betyder inte att inget fungerar eller att allt är dåligt. Tvärtom. Sverige ligger i framkant. Vårt välfärdssystem är ett föredöme ute i världen. En av våra viktigaste konflikter också framöver blir socialdemokratins ambition att satsa på att utveckla välfärden. Mot fortsatta satsningar på sjukvård, omsorg, skola står högerns skattesänkningar. Det är konflikten. Vi måste också ta tag i pensionsfrågan. Betalar vi in till pensionssystem så måste vi känna att vi får en pension som vi kan leva på. Det måste vi investera i nu. Det har varit ett otroligt kortsiktigt tänkande kring pensionerna. Därför vill Socialdemokraterna förstärka pensionssystemet med målsättningen att alla ska få minst 70 procent av sin slutlön i pension och direkt höja pensionerna med upp till 5000 kronor per år för de med låga pensioner. Det är viktigt att systemen följer med sin tid, att man känner att barnbidragen ökas och inte urholkas, att välfärden reformeras när det behövs.

– Sen är det också klyftan mellan stad och land. Att den har tillåtits växa. Jag tycker att Centerpartiet kommer undan för lätt här. Det är viktigt att utjämna

skillnaderna mellan landsbygden och städerna. Här har Socialdemokraterna en viktig uppgift. Inget annat parti tar konflikten mellan stad och land på tillräckligt stort allvar.

JÄMSTÄLLDHET

När socialdemokrater som Gustav Möller och Tage Erlander talade om det starka samhället var kvinnors möjlighet att försörja sig inte någon central fråga. På 1950-talet fanns det krafter i arbetarrörelsen som snarare kämpade för att manliga arbetare skulle få en lön som de kunde försörja en familj på och att samhället skulle stödja enförsörjarfamiljen så att kvinnor kunde vara hemmafruar. Det är först med den växande kvinno-rörelsen på 1960- och 70-talen som det starka samhället blev ett verktyg för att göra det möjligt att kombinera omsorgsansvar med förvärvsarbete. Senare växer även kvinnojoursrörelsen och sätter frågan om mäns våld mot kvinnor på dagordningen.

Sverige inför särbeskattningen 1971, vilket innebär att makarna beskattas var för sig istället för ihop. 1974 görs moderskapspenningen om till den könsneutrala föräldraförsäkringen. Hälften av dagarna gick automatiskt till vardera föräldern, dock kunde alla dagar överlåtas. Barnomsorgen byggs ut. Samhälle och familj får ett gemensamt ansvar för barnomsorgen.

I dag är förskola, fritidshem och äldreomsorg centrala för att både kvinnor och män, oavsett inkomst, ska kunna

försörja sig och ha omsorgsansvar om sina barn eller skröpliga föräldrar. Men samtidigt har det under en lång tid skett åtstramningar inom dessa välfärdstjänster. Samhället har blivit svagare. Föräldrar känner sig pressade att hämta sina barn tidigt från förskola och fritidshem. Allt fler medelålders barn tvingas ta ett större ansvar än de orkar med för omsorgen om sina föräldrar. Under den senaste mandatperioden har den socialdemokratiska ledda regeringen vänt utvecklingen och ökat investeringarna, men mer behövs.

Samtidigt växer Sverigedemokraterna som ifrågasätter hela idén med att samhället ska stödja jämställdhet och möjligheten att kombinera jobb och omsorgsansvar. De vill bland annat återinföra sambeskattnings och vårdnadsbidrag samt göra omfattande nedskärningar på välfärden.

Sverige sticker ut som ett av världens mest jämställda länder. En viktig förklaring är vår offentligfinansierade välfärd. Hur leder ett starkare samhälle till ett mer jämställt samhälle?

– Ja det började ju med skattereformer, att sambeskattnings togs bort 1971. Och den vill Sverigedemokraterna återinföra. Att det har kunnat gå närmast opåtalat förbi är ju egentligen helt otroligt. Och sen handlar det om barnomsorgen. Att det genomfördes reformer som såg till att det fanns offentlig barnomsorg. Och att kvinnor kunde skaffa sig ett avlönat arbete.

Reform efter reform som har sett till att vi fått föräldraledighet och barnbidrag. Många gånger är det kvinnor som tjänar mest på att det finns skola, hälso- och sjukvård, äldreomsorg så att inte de tvingas avstå från ett arbete och vara hemma och ta hand om barn eller föräldrar. Allt det där som vi nu tar för givet. Men det har ju varit strider om detta. Det måste man ibland påminna sig om. Det har inte kommit av sig självt allt detta som har gjort att kvinnor har fått ökade möjligheter.

Och om man vänder på det – på vilket sätt är feminismen viktig för det starka samhället?

– För mig är det en demokratisk fråga. Kvinnor utgör hälften av befolkningen och de ska vara representerade och deras idéer och erfarenheter måste få komma fram.

Vilka är de stora jämställdhetsutmaningarna idag?

– Det finns fortfarande stora löneskillnader mellan kvinnor och män, precis som det fortfarande ofta är kvinnorna som tar huvudansvaret för barn och hem. Och det finns så mycket våld och diskriminering mot kvinnor. I alla samhällen. Det sexuella våldet är otroligt farligt för varje samhälle.

– Ytterligheten av det här är vad vi såg på ett besök nyligen i Niger. Där väljer Boko Haram eller andra terroristgrupper ut unga kvinnor till självmordsbombare för att de har märkt att kvinnor inte kontrolleras eftersom kvinnor normalt sett inte är beväpnade. Det är inte de som brukar stå för våldet i samhället. Och därför kan de komma in på en marknad med bombbälte under

kläderna. Det här skapar kaos i ett samhälle. Det förstör hela den där sociala väven.

Om vi vänder oss lite mer mot Sverige. Vilka är de stora jämställdhetsutmaningarna i Sverige idag?

– Ja, men jag tycker att det är samma sak dessvärre, med våld och diskriminering. Att kvinnor fortfarande tar den största delen av hemarbete och omsorgsansvar. Och att trycket är väldigt hårt på många unga kvinnor. Och hur kvinnor framställs. Det är en bra bit kvar faktiskt. Sen kan man ju säga att i väldigt mycket så är vi förebilder. Vi har bra lagstiftning, och vi har en situation där många pappor utnyttjar sin föräldraledighet och tar ansvar för barn. Så vi är väldigt avancerade internationellt sett. En jämställdhetsutmaning är den psykiska ohälsan. Det smärtar mig att se att det i Sverige finns så många unga som lider av psykisk ohälsa. Det är en tickande bomb och måste tas på allvar. Snabbare och tidigare hjälp behövs. Det kan få otroliga konsekvenser om en person med psykisk ohälsa inte får hjälp i tid och rätt sorts hjälp.

En fråga som diskuteras i denna valrörelse är situationen i vissa områden där män med ojämslidda värderingar från ett tidigare hemland tillåts styra kvinnors liv. Vad ska vi göra åt det?

– I Sverige är det svenska lagar och regler som ska gälla. Vi tolererar inte något annat. Mord är mord, även om det kallas hedersmord. Och då ska man sitta i fängelse för det. Det ska vara hårda straff för det. Och kvinnor ska få makt att bestämma själva över sina kroppar och

allt det där. För mig är det fullständigt självklart. Det ska vara samma regler för alla här. Men vi måste ju se till att vi jobbar mycket mer med att sprida kunskap om vad det är som gäller i Sverige. Och att vara konsekventa i hur vi genomför det.

Men om man tänker på den utveckling som du beskriver, där vi över tid gemensamt förändrat värderingar och förskjutit normer mot ökad jämställdhet. Människor som är uppvuxna i andra länder kanske inte ser på jämställdhet på samma sätt?

– Ja, men det är ju inte så konstigt. Om man kommer utifrån så kommer man med de värderingar som gäller där, med den kvinnosynen. Då behöver signalen från oss vara tydlig. Det kommer att krävas en ansträngning från oss att ändra på det. Man ska följa svensk lag. Och det finns värderingar som vi absolut inte tolererar. Vi tolererar inte att man diskriminerar eller att man utövar våld.

– Det är väl alldeles självklart att när det kommer män eller pojkar från ett land som Afghanistan, där det finns en helt annan kvinnosyn, då börjar man med att förklara att "så här är det hos oss". Det här är saker som du inte får göra. För då kommer polisen. Och då måste vi också se till att det också fungerar så och att det är hårda straff för det. Så att man etablerar en förståelse hur det är här. Hur vi ser på människor och vilka lagar och värderingar som gäller här.

Feminismen och jämställdhetsområdet är ett av de områden där svenska socialdemokrater och liberaler

historiskt har kunnat arbeta tillsammans. Finns förutsättningar för blocköverskridande samarbete idag?

– Det hoppas jag verkligen. Vi ska försöka att få till stånd samarbete på de områden där människor är beroende av att det finns politik som läggs fast för lång tid framöver. Och det är ju allt från energi till försvarspolitik, områden där man ska söka blocköverskridande samarbete. Men man vet ju inte om det finns ett alliansblock idag. De spretar otroligt. De kämpar på med att försöka beskriva sig som enade men det är ju inte så. Jag ser en hel del gemensamma beröringspunkter med dagens liberaler. Mycket handlar om värderingar, men också om enskilda sakfrågor. Ett problem som jag ser det är att vi kanske lite för ofta har börjat att se till det som skiljer oss snarare än det som förenar.

Men om man tänker mer just på jämställdhetsområdet? Du nämnde att Sverigedemokraterna vill ha sambeskattnig. De vill ju också inskränka aborträtten?

– Jag kan inte tänka mig att något annat parti kommer att gå dem till mötes. Möjligen att det finns några kristdemokrater, men de är ju så små. Men det gäller såklart att vi håller ihop och pratar om de här sakerna. Jag tror att det finns en stark folklig opinion för de rättigheter som kvinnor har idag. Jag tror inte att det finns någon väg tillbaka där faktiskt.

Vad står på spel i valet i höst? Är det mer än det brukar vara?

– Ja, det är det. Därför att vi har sådana partier som

Sverigedemokraterna. Och därför att vi åter har nazister som marscherar på våra gator. Det trodde jag väl aldrig skulle hända. När jag först lärde mig om nazismens härjningar så kunde jag aldrig föreställa mig att det skulle tillåtas komma tillbaka. Och att de här mörkbruna idéerna skulle få utrymme till och med i Almedalen. Därför är det väldigt grundläggande saker som står på spel.

– Sen är det också, som Stefan Löfven har sagt, en folkomröstning om välfärden. Om ett samhälle som finns på plats när du behöver, men som du också bidrar till och som därför är ett bättre samhälle att leva i. För oss allihop. Jag tror på tolerans och mångfald. Jag tror att det gör oss till ett starkare, bättre och vackrare land. Det blir mycket mer spännande att leva i ett sådant land, mer kreativt och dynamiskt på alla sätt om vi också har en stor mångfald. Och så ser Sverige ut idag.

SAMMAN- FATTNING: DET STARKA SAMHÄLLETS REVANSCH

**“Låt oss göra det kommande decenniet,
till det starka samhällets revansch!”**

Stefan Löfven satte, i sitt tal på första maj 2018, ord på något många hade längtat efter – en långsiktig vision för Socialdemokraternas politik.

Men vad är “det starka samhället”? Och varför behöver det en revansch? Den här boken är ett försök att svara på de frågorna genom att sätta några dagsaktuella politiska frågor i ett idépolitiskt sammanhang. I boken ger fyra av Socialdemokraternas främsta företrädare Stefan Löfven, Magdalena Andersson, Peter Hultqvist och Margot Wallström sin syn på det starka samhället.

Strävan efter ett starkt samhälle har varit central för socialdemokratien i många decennier. Kärnan är att skapa ett jämlikt samhälle genom att utjämna klyftor mellan stad och land och mellan olika grupper av människor.

I ett starkt samhälle kan vi vara trygga i livets alla skeden och veta att samhället finns där när vi behöver det. Där har alla en ärlig chans att få ett jobb med en lön som går att leva på och där arbetstagarna får utvecklas. Det finns goda möjligheter att utbilda sig, som ung och återkommande under livet. Det finns en trygghetssektor som fungerar, med alltifrån försvar och polis till äldreomsorg och sjukvård, och skyddsnät som gör att människor inte faller igenom.

Under de senaste decennierna har samhället försvagats. Fler har otrygga jobb. Välfärden har blivit en marknad där politiken har svårt att se till att alla får det stöd de behöver. Försämrade trygghetsförsäkringar har lett till att allt fler oroar sig för vad som händer när de går i pension, blir sjuka eller arbetslösa. En växande oro skapar grogrund för extremism. Då kan män med stora ord och kalla hjärtan ta makten, genom att peka ut syndabockar och sprida hat.

Därför är det starka samhällets revansch så viktig. Politiken behöver kliva fram, med investeringar, samhällsansvar och jämlikhetsfokus. Inom välfärden är det dags att göra upp med byråkratisering och marknads-tänkande. Det måste skapas jämlika, högpresterande

skolor för alla barn. Den organiserade brottsligheten ska bekämpas och besegras, med kamp mot både brotten och brottens orsaker. Invandringen ska vara reglerad och de människor som Sverige tar emot ska lära sig svenska och inhämta andra kunskaper för att kunna ta jobb de kan leva på och som samhället behöver. De ska vara en del av vår samhällsgemenskap, med samma rättigheter och skyldigheter som alla andra. Inget A-lag. Inget B-lag. Ett starkt samhälle, som håller ihop.

Det starka samhället kan misstolkas som ett repressivt samhälle, ett kontrollerande samhälle som kväver individen. Socialdemokraternas tolkning är en annan. I vårt starka samhälle behövs gemensamma demokratiskt beslutade lösningar för att människor ska kunna vara fria och jämlika. Det är ett sätt att balansera marknadskrafterna.

Nu marscherar anti-demokratiska rörelser som vill splittra och ställa grupp mot grupp. Vi behöver arbeta tillsammans med alla goda krafter för att återigen bygga upp tron på demokratin och det jämlika samarbetet. För ett starkare samhälle, ett tryggare Sverige.

”Låt oss göra det kommande decenniet, till det starka samhällets revansch!”

Stefan Löfven angav, i talet på 1 maj 2018, riktningen för socialdemokratin kommande decennium. Han satte därmed ord på en långsiktig vision om vilket Sverige vi socialdemokrater vill bygga – ett starkare samhälle, ett tryggare Sverige.

Men vad är det starka samhället? I den här boken ger fyra av Socialdemokraternas främsta företrädare Stefan Löfven, Magdalena Andersson, Peter Hultqvist och Margot Wallström sina svar.